

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**USPOREDBA ŠKOLSKOG USPJEHA I
SOCIOMETRIJSKOG STATUSA UČENIKA U
RAZREDNOM ODJELU**

Diplomski rad

Mia Antolić

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**USPOREDBA ŠKOLSKOG USPJEHA I SOCIOMETRIJSKOG STATUSA
UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU**

Diplomski rad

Mia Antolić

Mentor: dr. sc. Ante Kolak, doc.

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Određenje školskog uspjeha	3
2.1. Vanjska dimenzija školskog uspjeha – školske ocjene.....	4
2.2. Unutarnja dimenzija školskog uspjeha – učenikova procjena uspjeha na akademskom, osobnom i interpersonalnom planu.....	4
2.3. Čimbenici školskog uspjeha.....	6
2.3.1. Osobnost učenika kao čimbenik njegovog školskog uspjeha.....	6
2.3.2. Obitelj kao čimbenik školskog uspjeha učenika.....	7
2.3.3. Škola kao čimbenik školskog uspjeha učenika.....	8
3. Sociometrija kao metoda ispitivanja interpersonalnih odnosa	9
3.1. Sociometrijski indeksi koji se izračunavaju u sociometriji.....	10
3.1.1. Individualni sociometrijski indeksi	13
3.1.2. Grupni sociometrijski indeksi.....	16
3.2. Sociometrijski status kao indikator prihvaćenosti pojedinca unutar skupine.....	19
3.3. Sociometrijski test kao sredstvo određivanja položaja pojedinca u skupini.....	20
3.3.1. Sociometrijski test u razrednom odjelu	20
3.4. Sociogram kao grafički prikaz podataka prikupljenih sociometrijskim testom ..	22
4. Sociometrijski status učenika kao produkt njegovih ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu.....	24
4.1. Vršnjački kontekst razvoja učenika	25
4.2. Razredni odjel kao specifična vršnjačka skupina	27
5. Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i njegov školski uspjeh	29
5.1. Usporedba sociometrijskih kategorija učenika prema školskom uspjehu i specifičnom ponašanju koje na njega utječe	30
6. Empirijski dio rada.....	33
6.1. Problem i cilj istraživanja.....	33
6.2. Istraživačka pitanja.....	34
6.3. Osnovne varijable.....	35
6.4. Način provođenja istraživanja	36
6.5. Uzorak	36
6.6. Postupci i instrumenti	36
6.7. Obrada podataka.....	37
6.8. Analiza rezultata.....	40
6.9. Rasprava.....	41
Zaključak	45
Literatura.....	47
Prilozi	52

Usporedba školskog uspjeha i sociometrijskog statusa učenika u razrednom odjelu

Sažetak

U školskoj dobi učenici počinju ostvarivati značajnije socijalne kontakte izvan obitelji te se kao najintenzivniji i najvažniji ističu oni s vršnjacima u razrednom odjelu. Ti odnosi, osim što utječu na cjelokupan razvoj učenika te na njegovu motivaciju i odnos prema školi, utječu i na izgradnju njegovog socijalnog, tj. sociometrijskog statusa unutar razrednog odjela. Taj status pokazuje prihvaćenost učenika od strane suučenika u razrednom odjelu. Cilj ovog istraživanja bio je usporediti aritmetičke sredine školskih uspjeha učenika raspoređenih prema svom sociometrijskom statusu, koji je izračunat prema podacima dobivenim iz sociometrijskih upitnika, u tri statusne grupe: učenici sa statusom popularnosti ("zvijezde razreda"), učenici sa statusom prosječnosti i kontroverznosti te učenici sa statusom nepopularnosti (odbačeni i izolirani). Izračunata je aritmetička sredina ocjena učenika za svaku statusnu grupu te su se one međusobno uspoređivale. Istraživanjem je potvrđeno da postoji statistički značajna razlika između školskog uspjeha učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom nepopularnosti te da postoji statistički značajna razlika između školskog uspjeha učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti te učenika sa statusom nepopularnosti.

Ključne riječi: školski uspjeh, sociometrijski status, učenik, razredni odjel

Comparison between academic achievement and sociometric status of students in a classroom

Abstract

Children tend to establish more significant social contacts outside of their family when they reach school age. Among those contacts, the ones with their peers in a classroom are usually the most intense and the most important. The affect of the relationship with the peers is great on students' overall development as well as on his motivation, relationship towards school and his social, a.k.a. sociometric status in the classroom. Sociometric status reflects students' acceptance by peers in the classroom. The aim of this study was to compare the academic achievement mean of students who were grouped according to their sociometric status, which was calculated from the data obtained with a sociometric survey, into three status groups: students with the status of popularity ("the class star"), students with the status of average and controversy and students with the status of unpopularity (rejected and isolated). The academic achievement mean was calculated for each status group and the means were mutually compared. The study confirmed that there is a statistically significant difference between academic achievement of students with the status of popularity and students with the status of unpopularity and also that there is a statistically significant difference between academic achievement of students with the status of average and controversy and students with the status of unpopularity.

Key words: academic achievement, sociometric status, student, classroom

1. Uvod

Djeca školske dobi velik dio svoga dana provode u školi i svom razrednom odjelu te je iz tog razloga važno da se tamo osjećaju prihvaćeno. Prihvaćenost učenika u razrednom odjelu kojeg su dio osnaživat će njihovo samopouzdanje, utjecat će na lakše ostvarivanje socijalnih odnosa i prijateljstava koji će utjecati na poboljšanje njihova socijalnog statusa u razrednom odjelu, a sve će to sa sobom donijeti bolju koncentraciju na nastavi te lakše i svrsishodnije učenje. Nabrojano će voditi do toga da će školski uspjeh učenika, koji podrazumijeva svoju unutarnju i vanjsku dimenziju, biti bolji. Ako je situacija suprotna i učenik nije prihvaćen u razrednom odjelu kojeg je dio, on može iskusiti neugodan period svog života u kojem će biti odbačen ili izoliran od strane svojih vršnjaka. Kako bi se na vrijeme uočilo ili čak spriječilo da ijedan učenik u školi odrasta i uči u uvjetima socijalne izolacije ili odbačenosti od strane vršnjaka te da to negativno utječe na njega i njegov školski uspjeh, korisnom se smatra metoda sociometrije. Sociometrija je metoda kojom se ispituju socijalni odnosi unutar nekog kolektiva, kakav je i razredni odjel. Tema je izabrana zato što se smatra da je sociometrija korisno “oruđe” koje svojim otkrivanjem socijalnog, tj. sociometrijskog statusa učenika u razrednom odjelu i pravovremenim reagiranjem kako bi se taj status poboljšao, može itekako pridonijeti kvaliteti života učenika. Socijalni status od velike je važnosti za učenika budući da je, između ostalog, povezan i s njegovim školskim uspjehom. Time pojedincu određuje budućnost, tj. mogućnost upisa određenih srednjih škola ili gimnazija te fakulteta. Odabrana tema, usporedba školskog uspjeha i sociometrijskog statusa u razrednom odjelu, pripada području školske pedagogije.

Diplomski se rad sastoji od dvaju dijelova, teorijskog i empirijskog. Teorijski dio sadrži određenje školskoga uspjeha, objašnjenje njegove vanjske i unutarnje dimenzije te čimbenika koji na njega utječu. Nakon toga se objašnjava sociometrija, individualni i grupni sociometrijski indeksi koji se izračunavaju u sociometriji, sociometrijski status kao indikator prihvaćenosti pojedinca unutar skupine, sociometrijski test kojim se određuje taj status pojedinca u skupini, njegova primjena i specifičnost u razrednom odjelu te sociogram kao grafički prikaz podataka prikupljenih sociometrijskim testom. Zatim se prikazuje sociometrijski status kao

produkt učenikovih ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu, vršnjački kontekst razvoja te razredni odjel kao specifična vršnjačka skupina. Slijedi sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i njegov školski uspjeh te usporedba sociometrijskih kategorija učenika prema školskom uspjehu i specifičnom ponašanju koje na taj uspjeh utječe. Nakon toga, slijedi empirijski dio rada. Nakon što su predstavljeni problem i cilj istraživanja, istraživačka pitanja i osnovne varijable istraživanja, opisan je način provođenja istraživanja, uzorak te postupci i instrumenti koji su se u istraživanju koristili. Nadalje, podaci dobiveni sociometrijskim upitnikom te uvidom u eMaticu su obrađeni te analizirani. Empirijski dio završava raspravom, a diplomski rad sveukupnim zaključkom.

O ovoj konkretnoj temi nema mnogo literature, pogotovo hrvatske te one novijeg datuma, te se smatra da ovaj rad pridonosi tako da objedinjava pronađene različite, hrvatske i strane, izvore literature na ovu temu. Spomenuto može pomoći pedagozima i učiteljima u istraživanjima i radu s djecom te, dakako, studentima društvenih znanosti s različitim fakultetskim obvezama.

2. Određenje školskog uspjeha

Ovaj se diplomski rad bavi usporedbom školskog uspjeha i sociometrijskog statusa učenika u razrednom odjelu te se iz tog razloga smatra važnim na početku prikazati školski uspjeh, njegovu vanjsku i unutarnju dimenziju te neke čimbenike koji utječu na njega.

Školski uspjeh vrlo je kompleksan konstrukt, a odnosi se na stupanj u kojem su učenici trajno usvojili nastavnim programom propisana znanja, vještine i navike, razvili psihofizičke sposobnosti i formirali moralno spoznavanje, htijenje i djelovanje. (Rečić, 2003; Bedeniković Lež, 2009) Obuhvaća ishode učenikovog¹ učenja i ponašanja tijekom školske godine koji pokazuju u kojoj je mjeri on postigao specifične, ranije postavljene, odgojno - obrazovne ciljeve. Pod ishodima učenja podrazumijeva se znanje koje je učenik stekao i ocjene koje predstavljaju reprodukciju tog znanja, te učenikovu ostvarenu mogućnost na daljnje školovanje, a pod ishodima ponašanja podrazumijevaju se sve posljedice ponašanja učenika u njegovom socijalnom i akademskom životu.²

Školski uspjeh podrazumijeva uspješan razvoj osnovnih životnih vještina, savladavanje školskih sadržaja te prilagođavanje učenika socijalnoj sredini. (Zloković, 1998) Iako je u sustavu obrazovanja uspjeh u školi često usmjeren na brojčano ocjenjivanje akademskog postignuća (Kraželić Tavra, Bašić, 2005, 15), tj. ocjene, u prikazanim definicijama školskoga uspjeha vidljivo je da se školski uspjeh ne sastoji samo od ocjena, već da dolazi do miješanja dvaju osnovnih kriterija, a to su razina realizacije zadataka nastave ostvarenih nastavnom djelatnošću te promjene koje se događaju kod učenika. (Vrcelj, 1996; prema Đurić, 2015) Autorice Kranželić Tavra i Bašić (2005; prema Buljubašić - Kuzmanović i Botić, 2012) ta dva kriterija nazivaju dimenzijama te napominju da školski uspjeh ima dvije dimenzije, vanjsku i unutarnju.

¹ Imenica učenik će kroz ovaj rad biti napisana u muškome rodu zbog jednostavnosti izričaja, no podrazumijeva se da ravnopravno obuhvaća osobe svih rodova.

² Oxford Bibliographies. Dostupno na: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756810/obo-9780199756810-0108.xml> [Pristupljeno 7.12.2016.]

2.1. Vanjska dimenzija školskog uspjeha – školske ocjene

Vanjska se dimenzija školskog uspjeha odnosi na učenikov akademski uspjeh, tj. na školske ocjene. (Kranželić Tavra i Bašić, 2005; prema Buljubašić - Kuzmanović i Botić, 2012) Školske ocjene učeniku daju povratnu informaciju o njegovom znanju i napretku koja ga može motivirati te su one direktni pokazatelj njegovog uspjeha u školi. Učenici će visoko vrednovati dobre ocjene u školi ako to čine i njihovi roditelji (Vizek Vidović i sur., 2003) koji će to raditi iz želje ta ocjena bude vrlo dobra ili odlična kako bi, dugoročno gledano, povećala šanse njihove djece za upis u dobre srednje škole ili gimnazije te na fakultete jer će to imati važnu ulogu u izboru zanimanja njihove djece te osiguravanju kvalitete njihovog budućeg života. (Macuka, Burić, 2015) Iz ovog je razloga danas u praksi najčešće naglasak baš na ovoj, vanjskoj, dimenziji uspjeha, tj. na ocjenama te one postaju indikatori uspjeha učenika.

Budući da su upravo ocjene vanjska dimenzija učenikova uspjeha i njegov indikator, važno ih je definirati. Ocjene su kratke ekspresije, upotrebljene da opišu, evaluiraju učenika, njegove vještine, znanje i napredak. Važno je da budu valjane, pouzdane, objektivne i osjetljive. (Zloković, 1998, 148) Neizbježan su dio školovanja, no ponekad ne odgovaraju u potpunosti zahtjevima bilježenja učenikova napretka, njegovih vještina i znanja. Iako su standardizirane, iako su njihove nominalne vrijednosti jednake i iako bi trebale biti objektivne, već na razini škole postoje razlike u količini znanja, vještina i sposobnosti učenika koje odgovaraju određenoj ocjeni zbog neizbježne subjektivnosti različitih učitelja koji ih dodjeljuju. (Delač Horvatinčić i Kozarić Ciković, 2010, 447) Unatoč nedostacima ocjena, one su, barem za sad, nezamjenjive u sustavu obrazovanja jer je upravo obrazovni uspjeh na kraju svake školske godine njima predodčen. Njihova nezamjenjivost ukazuje na njihovu važnost i vrijednost koje se ne smiju umanjivati jer o njima ovisi učenikovo daljnje školovanje, upis u željene gimnazije ili srednje škole te na fakultete.

2.2. Unutarnja dimenzija školskog uspjeha – učenikova procjena uspjeha na akademskom, osobnom i interpersonalnom planu

Iako je očita važnost vanjske dimenzije školskog uspjeha, tj. ocjena za sadašnji i budući život učenika, ne smije se umanjiti važnost unutarnje dimenzije

školskoga uspjeha. Ona predstavlja unutarnji doživljaj učenika, tj. njegovu subjektivnu procjenu vlastitog uspjeha na akademskom, osobnom i interpersonalnom planu. (Kranželić Tavra, Botić, 2005) Učeničeva će procjena osobne uspješnosti u vidu školskih ocjena, u vidu osobnog razvoja te u vidu ostvarivanja i održavanja socijalnih kontakata i prijateljstava utjecati na kvalitetu njegova života u školi, ali i izvan nje, te na njegovo zadovoljstvo samim sobom. Eventualan neuspjeh u navedenom značit će za učenika osobnu bol koja povezana sa školom (Wood, 2001; prema Kranželić Tavra i Botić, 2005), osobni neuspjeh i osobnu neprimjerenost u vlastitim očima. Takvo će stanje kod učenika negirati njegovu sposobnost izgrađivanja slike o sebi kao prihvatljive osobe te će takav krug školskog neuspjeha i osjećaja osobne neprimjerenosti dovesti do slike gubitnika koju će učenik imati o sebi. Iz takvog stanja učenici će na razne načine pokušati pobjeći, neki će izostajati s nastave, neki će bježati iz škole, neki će pribjeći nasilju, a neki će se povlačiti u sebe. (Kranželić Tavra i Botić, 2005)

Iz navedenog se očituje važnost unutarnje dimenzije školskoga uspjeha te se stavlja naglasak na to da ocjene, tj. vanjska dimenzija školskog uspjeha, ne bi trebale biti glavni i jedini fokus učenika i njihovih roditelja, one ne bi trebale biti niti glavni cilj odgoja i obrazovanja. Na to ukazuje i Nacionalni okvirni kurikulum (2011) prema kojem je glavni cilj odgoja i obrazovanja cjelokupni razvoj učenika u skladu s njihovim sposobnostima te s općim i civilizacijskim vrijednostima, stjecanje temeljnih i strukovnih kompetencija, osposobljavanje za život, razvijanje samostalnosti, kreativnosti, samopouzdanja i odgovornosti te osposobljavanje za cjeloživotno učenje. Škola bi, stoga, učenicima trebala omogućiti postizanje uspjeha ovisno o njihovim individualnim mogućnostima (Bedeniković Lež, 2009), i to ne samo u sferi akademskog uspjeha, već i u vidu zdrave školske klime koja će poticati učenje, osobni razvoj te međusobno druženje učenika.

Evidentno je da je školski uspjeh kompleksan sam po sebi (Mikas, 2012) te, uz to, na njega utječu mnogobrojni čimbenici koji su vrlo različito povezani s brojnim okolnostima oko učenika i u njemu. (Buljubašić - Kuzmanović i Botić, 2012, 40)

2.3. Čimbenici školskog uspjeha

Mišljenje autora velikim se dijelom poklapa što se tiče čimbenika koji utječu na školski uspjeh učenika. Bedeniković Lež (2009) spominje obiteljsku i socijalnu okolinu, Macuka i Burić (2015) govore o utjecaju spola djeteta, inteligencije, osobina ličnosti, motivacije, socioekonomskog statusa obitelji, obrazovanja roditelja te kvalitete odnosa s roditeljima i učiteljima na uspjeh učenika u školi. Nadalje, prema Buljubašić - Kuzmanović i Botić (2012) tri su determinante školskog uspjeha: intelektualna sposobnost, osobine ličnosti te motivacija koje s obitelji i stupnjem razvoja socijalnih vještina utječu na školski uspjeh učenika. Mikas, pak, (2012; prema Rečiću, 2003) čimbenike školskog uspjeha objedinjuje u tri skupine: biološki faktori, osobine učenika te socijalni faktori. Bilić (2001) je čimbenike koji utječu na školski uspjeh objedinila u pet kategorija, a to su: čimbenici vezani uz učenikovu osobnost, obitelj, motivacija, škola te čimbenici vezani uz neke objektivne okolnosti.

Za potrebe ovoga rada spomenuti čimbenici će se objediniti u tri skupine koje će biti ukratko prikazane, a one su: *osobnost učenika* koja podrazumijeva kognitivne sposobnosti, karakter, emocije i tjelesno ustrojstvo učenika te određuje njegovo ponašanje i mišljenje, *obitelj* kao prva i primarna odgojna zajednica koje je učenik dio, koja svojim vrijednostima i stavovima oblikuje učenikove vrijednosti i stavove i svojim funkcioniranjem, ponašanjem prema učeniku, odgojnim stilovima roditelja i socioekonomskim statusom utječe na dobrobit učenika te *škola* koja na učenika utječe na dva načina, od kojih je prvi, kao odgojno - obrazovna institucija svojom organizacijom te, drugi, putem ostvarenih socijalnih odnosa unutar nje s naglaskom na vršnjačke odnose koje učenici ostvaruju unutar razrednog odjela.

Važno je, za početak, naglasiti da veza između spomenutih čimbenika koji utječu na školski uspjeh i samog učenika nije jednostavna niti jednosmjerna, već se ti čimbenici međusobno isprepliću i tvore složenu uzročno - posljedičnu sferu utjecaja.

2.3.1. Osobnost učenika kao čimbenik njegovog školskog uspjeha

Prva skupina čimbenika koja se spominje jest osobnost učenika. Osobnost je svojstvena svakoj individui, određuje njezino karakteristično ponašanje i način mišljenja te se formira pod utjecajem genetskih i okolinskih utjecaja. Podrazumijeva nečije kognitivne sposobnosti, karakter, emocije i tjelesno ustrojstvo. (Bilić, 2001)

Neke osobine učenika koje su važne za njegov školski uspjeh su ekstrovertiranost, prilagodljivost, kristalizirana inteligencija te dobro integrirana osobnost, savjesnost, otvorenost prema iskustvu, akademska samoefikasnost, razvijena emocionalna inteligencija te emocionalna stabilnost, samokontrola, pamćenje, mišljenje i samopouzdanje. (Bilić, 2001; Brebrić, 2008; Babarović i sur., 2010; Koludrović i Radnić, 2013; Oblačić i sur., 2015) Osim toga, na uspjeh će utjecati karakter učenika, tj. način na koji se ponaša i nosi sa situacijama u kojima se nađe, njegova motivacija, normalan tjelesni razvoj, izostanak tjelesnih nedostataka i bolesti (Rečić, 2003) te spol. (Babarović i sur., 2010) Govoreći o spolu, važno je naglasiti da se dječaci i djevojčice ne razlikuju u općim intelektualnim sposobnostima, no razlikuju se u specifičnim faktorima inteligencije pa su tako istraživanja pokazala da su dječaci uspješniji u numeričkim testovima inteligencije, a djevojčice u verbalnim. (Babarović i sur., 2010)

2.3.2. Obitelj kao čimbenik školskog uspjeha učenika

Sljedeći čimbenik koji utječe na školski uspjeh učenika jest obitelj. Obitelj je zajednica roditelja i djece određena emotivnom i ekonomskom povezanošću i ovisnošću, ali i specifičnim kulturnim, sociološkim i pedagoškim obilježjima i kao takva je prva i temeljna odgojna zajednica koje je dijete dio, u kojoj se razvija i raste, oblikuje svoju osobnost, formira svoje stavove, navike i temelje za uključivanje u složene društvene odnose. (Bilić, 2001; Bedeniković Lež, 2009) Upravo ta neizbježna sveprisutnost obitelji u djetetovom životu čini ju jednim od najznačajnijih i najizravnijih čimbenika školskog uspjeha djeteta (Buljubašić - Kuzmanović i Botić, 2012, 40), a svoj utjecaj može ostvariti na pozitivan i negativan način, ovisno o načinu na koji funkcionira, o ponašanju i odgojnom stilu roditelja, o socioekonomskom statusu obitelji te o suradnji koju ostvaruje sa školom. (Bilić, 2001; Bedeniković Lež, 2009)

Skladna i funkcionalna obitelj, obitelj koja je prosječna ili bolje stojeća po svom socioekonomskom statusu (Bilić, 2001), roditelji koji učeniku pružaju dovoljno ljubavi, pažnje, ali i granica te koriste pretežito autoritativni odgojni stil (Klarin, 2006) te obitelj koja surađuje sa školom sa zajedničkim ciljem optimalnog odgoja i obrazovanja djeteta (Bedeniković Lež, 2009) pozitivno će utjecati na učenikov školski uspjeh jer će on imati osjećaje sigurnosti, prihvaćenosti i samoostvarenja iz svoje

obitelji koji će mu u školi omogućiti lakše rješavanje problema i prepreka na koje naiđe. Zbog toga će se, također, moći lakše usredotočiti na rad u školi, razvijat će pozitivne osobine ličnosti (Bilić, 2001, 45) i pozitivnu sliku o sebi, imat će razvijene socijalne vještine koje će u školi samo nadograđivati, imat će razvijenu i sposobnost regulacije emocija te manifestirati pozitivne oblike ponašanja. (Klarin, 2006, 24-27) S druge strane, disfunkcionalna obitelj, niži socioekonomski status, narušeni odnosi između roditelja i djece uzrokovani neadekvatnim roditeljskim ponašanjem prema djeci, tj. njihovim odgojnim stilom, u ovom slučaju to su autoritarni, permisivan te zanemarujući, mogu negativno utjecati na holistički razvoj djeteta te su itekako povezani sa svim mjerama školskog uspjeha. (Sremić, Rijavec, 2010) Ako djeca nemaju podršku svojih roditelja i obitelji, ako ne osjećaju ljubav i pripadnost, ako ih obitelj ne potiče da razvijaju sve svoje potencijale i ako ne podupiru njihovu autonomiju, djeca mogu te nedostatke manifestirati u školskom okruženju u vidu slabije razvijenih socijalnih vještina, agresivnog ponašanja, slabije mogućnosti koncentracije i praćenja na nastavi, manjka samokontrole, razvijene negativnije slike o sebi i sl. Sve nabrojano može otežavati učenikovu školsku svakodnevicu te je očigledno da mu je, s ovakvim temeljima u obitelji, neizmjereno teže graditi školski uspjeh.

2.3.3. Škola kao čimbenik školskog uspjeha učenika

Posljednji čimbenik školskog uspjeha učenika jest škola. Škola na školski uspjeh učenika može utjecati na dva načina. Prvi je kao *odgojno – obrazovna institucija* svojom organizacijom rada i rukovođenjem, ozračjem, kvalitetom rada učitelja i stručnog tima, individualiziranjem nastavnog procesa (Bilić, 2001) te svojim materijalnim sredstvima. Drugi je utjecaj putem *socijalnih odnosa* koje učenici u njoj ostvaruju, i to onih s učiteljima te sa svojim vršnjacima.

Učitelji predstavljaju značajan izvor potpore učeniku u školi te je njihova osobnost, odnos prema učenicima te sposobnost razumijevanja i komunikacije s njima od velike važnosti za uspostavljanje međusobnog pozitivnog odnosa, ali i za djetetov doživljaj škole, njegovo ponašanje u školi i, u konačnici, njegov školski uspjeh. (Marram, 1971; Kagan i Lang, prema Bilić, 2001) Druga skupina odnosa koje učenici ostvaruju u školi su oni s vršnjacima o kojoj će više riječi biti kasnije, no važno je za sad reći da ti odnosi učenicima u toj dobi predstavljaju jedno od najvažnijih područja

socijalnog ostvarenja. Učenik uz vršnjake provodi velik dio svog dana, ali i slobodnog vremena te se u socijalizaciji s njima uči, između ostalog, ponašati u vršnjačkoj skupini. Važno je da učenik ostvari socijalne odnose s vršnjacima i da oni budu kvalitetni jer će to utjecati na njegovo zadovoljstvo, na razvoj njegove osobnosti, socijalnog ponašanja i kognitivnog razvoja. Također, na temelju ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu učenik dobiva u njemu svoje mjesto, tj. položaj, status, koji će na njega i njegov školski uspjeh utjecati tijekom cijelog školovanja. Taj je status i njegova usporedba sa školskim uspjehom predmet interesa ovoga rada.

Da bismo navedeno prikazali, važno je za početak objasniti sociometriju – metodu ispitivanja interpersonalnih odnosa, koja se koristi za dobivanje sociometrijskog statusa pojedinca u skupini koje je dio, pa tako i sociometrijski status učenika u razrednom odjelu.

3. Sociometrija kao metoda ispitivanja interpersonalnih odnosa

Sociometrija je istraživačka metoda koja se koristi u društvenim znanostima kako bi se ispitali međusobni odnosi članova neke skupine ili, pak, društveni odnosi općenito³. Razvio ju je austrijsko – američki psihijatar Jacob Levy Moreno. Moreno je, pomoću sociometrije, istraživao odnose između društvenih struktura i kakav utjecaj ti odnosi imaju na pojedinca, tj. na njegovo psihološko blagostanje. Sociometriju Cohen i sur. (2007; prema Kolaku, 2010, 246) određuju kroz njene višestruke funkcije kao istraživačku tehniku koja služi kako bi se protumačilo funkcioniranje grupe, kao dijagnostičku proceduru kojom se treba odrediti položaj pojedinca u grupi i položaj grupe u široj društvenoj zajednici te kao psihoterapijsku tehniku koja pomaže pojedincu ili grupi da se bolje prilagode. Iz ovoga se da zaključiti da se sociometrijskim postupkom mogu ispitati razni sociometrijski indeksi, od kojih se najčešće koriste sociometrijski status pojedinca u skupini, unutargrupni odnosi te stupanj kohezivnosti ili integriranosti grupe.

Sociometrija i njezini postupci koriste se u različitim područjima ljudske djelatnosti: u industriji, domovima, vojsci i sl. (Moreno, 1962), tj. u svim kolektivima ili grupama koji su već nastali ili bi ih trebalo formirati unutar šireg, već nastalog,

³ Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56950>
[Pristupljeno 6.10.2016.]

kolektiva. To znači da se koriste i u školama jer su one kolektiv ne samo svojih zaposlenika, već, i ono što je za ovaj rad važno, kolektiv učenika koji ju pohađaju. Sociometriju, dakle, koristimo kada želimo odrediti sociometrijske indekse koji mogu biti individualni i grupni. O njima će biti više riječi te će se, nakon toga, posebno naglasiti i detaljnije objasniti sociometrijski status koji je najčešće korišteni sociometrijski indeks.

3.1. Sociometrijski indeksi koji se izračunavaju u sociometriji

U sociometriji se izračunavaju individualni i grupni sociometrijski indeksi kako bi se dobile točnije informacije o položaju svakog pojedinca unutar skupine, o ostvarenim socijalnim odnosima skupine te o njenom socijalnom funkcioniranju. Istraživač koji koristi sociometriju odabire sociometrijske indekse koje će izračunavati ovisno o okolnostima u kojima primjenjuje sociometrijsko mjerenje. (Jurić, 2004) Kako bi se ti sociometrijski indeksi izračunali potrebno je, prema Juriću (2004, 208), slijediti dvije faze analize u matrici kojima se dobivaju svi potrebni podaci za njihovo izračunavanje kao što su broj osoba koje su svaku osobu birale, broj osoba koje su svaku osobu odbacile, broj recipročnih odabiranja, broj recipročnih odbacivanja i mnogi drugi.

U tablici 1 i tablici 2 prikazane su prva i druga faza sociometrijske analize koje su nastale obrađujući sociometrijske podatke, koji su prikupljeni sociometrijskim upitnikom u empirijskom dijelu ovoga rada, za jedan od četiriju šestih razreda OŠ Bukovac u Zagrebu. Podaci iz tih tablica koristit će se prilikom pojašnjavanja individualnih i grupnih sociometrijskih indeksa njihovih izračunavanjem jer se smatra važnim potkrijepiti teoriju o sociometrijskim indeksima praktičnim izračunavanjem istih.

Tablice je, prije izračunavanja sociometrijskih indeksa, potrebno detaljnije objasniti. Kao što je već rečeno, u tablici 1 prikazana je prva faza sociometrijske analize u matrici. U toj fazi je učenicima jednog razrednog odjela dodijeljen redni broj i njihovo ime je, radi zagarantirane anonimnosti, napisano u obliku inicijala ili kratice imena i prezimena jer bi se, u protivnom, neki inicijali ponovili što bi otežalo obradu podataka. Zatim su podaci iz sociometrijskih upitnika svakog učenika prepisani u tablicu, s tim da su u stupac birao/birala pisani redni brojevi izabranih, a u

stupac i odbacio/odbacila redni broj odbijenih učenika, a ne njihova imena kao što je slučaj u sociometrijskim upitnicima. Nakon toga su se za svakog učenika ispunjavali stupci njega/nju birali i njega/nju odbacili tako da su se prepisivali redni brojevi onih učenika koji su upravo to i napravili.

Tablica 1 Prva faza sociometrijske analize

Broj	Inicijali	Birao/birala	Njega/nju birali	Odbacio/odbacila	Njega/nju odbacili
50.	Bu. M.	52 56 58	52 58	69 60	54 55 56 57 62 64 65
51.	D. N.	61 55 66	54 55 56 60 61 66 67 68	56	52
52.	H. H. N.	50 56 58	50	53 51	56 57
53.	K. L.	66 57 65	57 66	60 67 69	52 59 61
54.	K. E.	61 51 64	57 60 64	56 50	-
55.	K. S.	61 51 60	51 61 64 68	63 50	66 67
56.	K. M. A.	58 62 51	50 52 58	50 52 57	51 54 60 61 66 69
57.	M. Fi.	53 66 54	53 61 62 63 66 69	62 52 50	56
58.	M. P.	56 65 50	50 52 56 59 65	60 64	62
59.	M. Fa.	65 62 58	65	53 69	-
60.	M. J.	51 54 68	55 69	56 66	50 53 58 65 67
61.	M. D.	51 57 55	51 54 55	56 53	-
62.	N. M.	57 66	56 59 63 65	50 64 58	57 64 69
63.	P. N.	57 62 66	-		55
64.	Po. P.	68 54 55	54 68	50 62	58 62 65
65.	Ra. L.	59 62 58	53 58	64 60 50	-
66.	Sc. M.	57 53 51	51 53 57 62 63 67 69	55 56	60
67.	Šk. M.	51 66 68	-	55 60 69	53
68.	Š. R.	64 51 55	60 64 67	69	-
69.	V. H.	57 66 60	-	56 62	50 53 59 67

Nakon ispunjavanja tablice 1 koja prikazuje prvu fazu sociometrijske analize, slijedi druga faza sociometrijske analize prikazana u tablici 2. Ona je napravljena u obliku matrice u kojoj crni kvadrati označavaju mjesto u kojem se učenik, sa svojim rednim brojem, poklapa sam sa sobom. Za izradu tablice 2 proučavana je tablica 1 pri čemu su učenici raspoređeni u grupe prema uzajamnom izboru, kojeg predstavlja sljedeći znak: \pm . Tako dobivene grupe pružaju sličnu sliku onoj koju inače pruža sociogram (Jurić, 2004, 208), tj. vide se određene socijalne grupe koje su stvorene u razrednom odjelu. Uz uzajamne izbore, u tablici 2 se nalaze i svi ostali odabiri, pa su tako odabiranja označena znakom +, odbacivanja znakom – te uzajamna odbacivanja označena znakom =. Osim toga, u ovoj je tablici za svakog učenika vidljivo koliko je odabiranja i odbacivanja napravio te koliko je puta on odabran i odbačen od strane suučenika u razrednom odjelu. Iako je broj odabira i odbacivanja bio ograničen na tri, neki su učenici odabrali ili odbacili manji ili veći broj učenika od tog broja.

Tablica 2 Druga faza sociometrijske analize u matrici

Br.	50	52	58	51	55	61	66	53	57	54	64	59	65	56	68	62	63	67	60	69
50	■	\pm	\pm											+					-	-
52	\pm	■	+	-				-						+						
58	\pm		■								-		\pm	\pm					-	
51				■	\pm	\pm	\pm							-						
55	-			\pm	■	\pm											-		+	
61				\pm	\pm	■		-	+					-						
66				\pm	-		■	\pm	\pm					-						
53							\pm	■	\pm				+						-	-
57	-	-					\pm	\pm	■										-	
54	-					+				■	\pm			-						
64	-				+					\pm	■				\pm	=				

59		-	+								■	±			+				-
65	-		±							-	+	■			+				-
56	-	-	±	+					-				■		+				
68				+	+					±				■					-
62	-		-				+	+		=					■				
63							+	+							+	■			
67				+	-		+							+			■	-	-
60				+			-		+				-	+				■	
69							+	+					-		-			+	■

3.1.1. Individualni sociometrijski indeksi

Kako je već rečeno, na temelju informacija koje su prikazane u tablicama 1 i 2 izračunat će se svi sociometrijski indeksi, individualni, u jednom od četiri, te grupni, usporedbe radi, u dva od četiri razreda u kojima se provodilo sociometrijsko istraživanje.

Ovaj će se dio rada baviti individualnim sociometrijskim indeksima te njihovim izračunavanjem za dva učenika - za učenika koji je po svom sociometrijskom statusu “zvijezda razreda” te za učenika koji je po svom sociometrijskom statusu odbačen učenik te će se, budući da su u suprotnom odnosu u kojem učenika sa sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” puno učenika odabire, a učenika sa sociometrijskim statusom odbačen učenik puno učenika odbacuje, njihovi sociometrijski indeksi usporediti te pobliže objasniti.

Najpoznatiji i najčešće izračunavani individualni sociometrijski indeks je sociometrijski status (S_i) te će o njemu, baš iz tih razloga, biti više riječi u posebnom poglavlju. Osim sociometrijskog statusa, individualni sociometrijski indeksi su, prema Juriću (2004), emocionalna ekspanzija (E_j), status vodstva (L), isključenje (Ex), socijalna emotivnost (EE), status odabiranja (CS), status odbijanja (RS), pozitivna ekspanzija (PE), negativna ekspanzija (NE), kompatibilnost (C) te društvenost (S).

Emocionalna ekspanzija osobe izračunava se tako da se suma broja biranja koje je osoba izvršila i broja osoba koje je osoba odbacila podijeli s brojem osoba u grupi minus 1. Što je dobiveni rezultat bliži jedinici, veći je emocionalni status osobe za koju se mjeri emocionalna ekspanzija. (Jurić, 2004, 209) Iz razloga što je u sociometrijskom upitniku broj odabira i odbacivanja bio ograničen i jednak za svakog učenika, nema smisla izračunavati emocionalnu ekspanziju jer će za većinu učenika to biti jednak broj koji ne prikazuje vjerodostojno njihovu emocionalnu ekspanziju.

Sljedeći sociometrijski indeks koji će biti pobliže objašnjen jest *status vodstva*. On se označava slovom L, a za osobu se računa vrlo jednostavno, tako da se broju osoba koje su ju odabrale doda broj recipročnih biranja koje je ta osoba ostvarila unutar grupe. (Jurić, 2004, 375) Osobe koje imaju visok status vodstva, očekivano, češće bivaju vođama grupe. Za odabranog učenika čiji je sociometrijski status “zvijezda razreda” status vodstva iznosi 10 te je očekivano veći od statusa vodstva učenika čiji je sociometrijski status odbačen učenik, a iznosi 0. Iz tog možemo zaključiti da učenik čiji je status “zvijezda razreda” ima veće šanse za to da bude vođa grupe, tj. predsjednik razrednog odjela te na taj način uvježbava svoje sposobnosti vođenja i upravljanja, dodatno razvija svoje samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi. S druge strane, učenik koji ima sociometrijski status odbačen učenik neće ni za što od navedenoga imati šanse.

Treći sociometrijski indeks koji će biti ukratko prikazan jest *isključenje*. Isključenje se za svaku osobu posebno računa tako da se zbroji broj osoba koje su ju odbacile s brojem recipročnih odbijanja koje je ta osoba ostvarila u odnosu s pripadnicima grupe kojoj svi pripadaju. (Jurić, 2004) Ovaj sociometrijski indeks pokazuje u kojoj se mjeri osoba isključena iz grupe koje je dio. Imajući to na umu, logično je očekivati da će učenik koji ima sociometrijski status odbačen učenik imati veći indeks isključenja od učenika čiji je sociometrijski status “zvijezda razreda”, što potvrđuje i izračun za dva odabrana učenika. Učenik čiji je sociometrijski status odbačen učenik ima indeks isključenja 5, a učenik sociometrijskog statusa “zvijezda razreda” 1.

Nadalje valja spomenuti *socijalnu emotivnost*. Ovaj sociometrijski indeks individualno se izračunava tako da se zbroji broj biranja i odbijanja kojeg je osoba napravila s brojem recipročnih odabiranja i odbijanja koje je osoba ostvarila u

odnosima s osobama u grupi koje su dio. (Jurić, 2004) U primjeru dvaju odabranih učenika, EE za učenika koji ima sociometrijski status “zvijezda razreda” iznosi 9, dok za učenika čiji je sociometrijski status odbačen učenik iznosi 5. Ovakav je rezultat u skladu s očekivanjima, budući da učenik sa sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” ima razvijeniju socijalnu mrežu te time i više recipročnih odabiranja, dok kod učenika sa sociometrijskim statusom odbačen učenik to nije slučaj. Kod odbačenog učenika dobiveni rezultat 5 zapravo označava broj njegovih izvršenih odabira i odbijanja, bez ijednog recipročnog.

Peti i šesti sociometrijski indeksi o kojima će biti riječi su *status odabiranja* i *status odbijanja*. Oni pokazuju u kojoj je mjeri osoba za koju se izračunavaju odbijena ili odabrana, tj. prihvaćena ili neprihvaćena u grupi koje je dio. Status odabiranja se računa tako da se broj pojedinaca koji biraju osobu podijeli brojem osoba u skupini minus 1, dok se status odbijanja računa na način da se broj osoba koje odbijaju pojedinca podijeli brojem osoba u grupi minus 1. Spominjani “minus 1” koji se oduzima predstavlja osobu za koju se indeksi izračunavaju pa se iz razloga što samu sebe ne može odabrati, on oduzima. Za učenika koji ima sociometrijski status “zvijezda razreda” status odabiranja CS iznosi 0,37, a status odbijanja RS iznosi 0,05. S druge strane, za učenika koji ima sociometrijski status odbačen učenik status odabiranja CS iznosi 0, a status odbijanja RS iznosi 0,26. Iz izračunatog je vidljivo da je status odabiranja učenika sa sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” viši od onog koji je izračunat za učenika sa sociometrijskim statusom odbačen učenik te da je status odbijanja učenika sa sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” niži od statusa odbijanja izračunatog za učenika sa sociometrijskim statusom odbačen učenik. Ovo je, dakako, logično i za očekivati jer su učenici sa sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” po definiciji, ali i u praksi, učenici koje mnogo suučenika odabire, a vrlo ih se rijetko odbacuje ili se njihovo odbacivanje ne događa, dok su, s druge strane, učenici sa sociometrijskim statusom odbačen učenik zapravo učenici koje velik broj suučenika odbacuje, a vrlo ih se rijetko odabire ili se to uopće ne događa.

Uz to, individualni sociometrijski indeksi o kojem valja nešto reći su *pozitivna* i *negativna ekspanzija*. Pozitivna i negativna ekspanzija računaju se individualno kada je broj odabira u sociometrijskom upitniku neograničen te, općenito govoreći, prikazuju koliko pozitivnih, a koliko negativnih odabiranja osoba vrši. Pozitivna se ekspanzija računa tako da se broj odabiranja koje osoba vrši podijeli razlikom broja

osoba u grupi minus 1, dok se negativna ekspanzija računa na način da se podijeli broj odbijanja koje osoba vrši s brojem osoba u grupi minus 1. (Jurić, 2004) Budući da je u sociometrijskom upitniku ovog istraživanja broj odabira i odbacivanja bio ograničen na tri, ovi se individualni sociometrijski indeksi neće računati.

Kompatibilnost je također individualni sociometrijski indeks koji će biti prikazan. Označava se slovom C, a računa se tako da se broj uzajamnih odabiranja i odbijanja podijeli brojem članova grupe minus 1. Kompatibilnost se primjenjuje kada se želi sagledati pojedinac isključivo u odnosu na druge. (Jurić, 2004, 375) Za učenika čiji je sociometrijski status "zvijezda razreda" C iznosi 0,16, a za učenika čiji je sociometrijski status odbačen učenik iznosi 0. Ovakav rezultat je očekivan, budući da učenika sa sociometrijskim statusom odbačen učenik najčešće nijedan suučenic ne odabire pa ne može ostvariti uzajamno biranje, dok je za učenika koji ima sociometrijski status "zvijezda razreda" puno lakše ostvariti uzajamno odabiranje budući da ga mnoštvo suučenika odabire.

Naposljetku valja spomenuti i поближе objasniti *društvenost* kao sociometrijski indeks. Društvenost se odnosi na pojedinčevo prihvaćanje drugih osoba koje su dio grupe kojoj i on pripada te se, kao i kompatibilnost, primjenjuje kada se želi sagledati pojedinac isključivo u odnosu na druge. Računa se tako da se broj odabira koje je učenik izvršio podijeli s N-1, što označava broj učenika u razredu minus sam učenik za kojeg se sociometrijski indeks računa. Budući da je u ovom istraživanju broj odabira bio ograničen na 3 i jednak za sve učenike neovisno o njihovom sociometrijskom statusu, ovaj se sociometrijski indeks neće računati.

3.1.2. Grupni sociometrijski indeksi

Grupni sociometrijski indeksi su ekspanzivnost grupe (E), kohezija grupe (Co), koherentnost grupe (Icc) i integracija grupe (I) te oni prikazuju strukturu odnosa u grupi. Ekspanzivnost i kohezija grupe izračunavaju se za grupu u kojoj su osobe koje pripadaju toj grupi ispunjavale sociometrijski test u kojem nije ograničen broj odabira. Budući da je u provedenom sociometrijskom ispitivanju broj odabira bio ograničen na tri, ovi se grupni sociometrijski indeksi, neće računati.

Inače, ekspanzivnost i kohezija grupe pokazatelji su grupne kompaktnosti i konsolidarnosti. Ekspanzivnost grupe izračunava se tako da se sveukupni broj biranja

te grupe podijeli s brojem učenika u razredu. Dobiveni će broj istraživaču pokazati omjer ostvarenih biranja i broja učenika u razredu, tj. koliko je biranja prosječno ostvareno po učeniku. Kohezija grupe izračunava se na način da se sveukupni broj uzajamnih biranja podijeli s brojem mogućih uzajamnih biranja. Broj mogućih uzajamnih biranja izračunava se tako da se broj učenika pomnoži s brojem učenika minus 1 te se sve to podijeli s 2. Dobiveni broj označit će koheziju grupe, dakle njenu tendenciju da se drži na okupu.

Za grupu u kojoj je broj odabira bio ograničen, kao u slučaju provedenog sociometrijskog istraživanja, izračunavaju se koherentnost grupe (I_{cc}) i njena integracija (I). Koherentnost grupe izračunava se tako da se broj recipročnih biranja R pomnoži s q , tj. rezultatom 1 minus količnik broja dopuštenih biranja i broja učenika minus 1. Dobiveni se broj podijeli umnoškom broja jednosmjernih biranja U i p , tj. količnikom broja dopuštenih biranja i razlike broja učenika minus 1 te se dobije koherentnost grupe. Ona ukazuje na međusobnu povezanost grupe, dok integracija grupe ukazuje na njenu ujedinjenost. Integracija grupe računa se kao količnik broja 1 i broja izoliranih osoba, dakle onih osoba koje nisu nijednom birane, bilo u pozitivnom ili negativnom kontekstu. Ovi će se grupni sociometrijski indeksi izračunati, usporedbe radi, za dva od četiri ispitana razredna odjela, od kojih je jedan onaj čiji su članovi učenici, "zvijezda razreda" i odbačen učenik, za koje su se izračunavali individualni sociometrijski indeksi.

Za izračunavanje koherentnosti za prvi razredni odjel koristit će se podaci iz tablice 1 i tablice 2. Iz tih je tablica vidljivo je da broj recipročnih biranja R za prvi razredni odjel iznosi 29 te da je broj jednosmjernih biranja U 114. Ostali potrebni podaci će se izračunati prema ranije napisanim formulama. Koherentnost grupe za taj razredni odjel iznosi -0,212. Usporedbe radi, izračunat će se i koherentnost grupe za drugi sociometrijskim istraživanjem zahvaćen, a proizvoljno izabran, šesti razred. Podaci potrebni za izračunavanje koherentnosti grupe za taj razredni odjel izračunat će se pomoću podataka u tablici 3. To je, za početak broj recipročnih biranja R , koji iznosi 35 te broj jednosmjernih biranja U koji iznosi 129. Uz ove podatke, kao i za prvi razredni odjel, koristit će se podaci dobiveni pomoću ranije spomenutih formula. Za drugi razredni odjel koherentnost iznosi -0,228. Možemo vidjeti da je koherentnost veća, tj. njezina apsolutna vrijednost je veća, za drugi razredni odjel što ukazuje na veću međusobnu povezanost tog razrednog odjela što znači da je drugi ispitanici

razredni odjel jače međusobno povezan od prvoga. To se može objasniti činjenicom da je u tom razrednom odjelu veći broj ostvarenih jednosmjernih te veći broj recipročnih biranja od kojih je većina pozitivnih.

Uz koherentnost, za ova ćemo dva razredna odjela izračunati i drugi grupni sociometrijski indeks koji se računa u slučaju ograničenog broja biranja u sociometrijskom upitniku prilikom sociometrijskog istraživanja, a to je integracija grupe. Za izračunavanje integracije razrednog odjela zanima nas broj izoliranih učenika. U prvom ispitanom razrednom odjelu nema izoliranih učenika. Kada se taj broj (0) uvrsti u formulu za izračunavanje integracija grupe, dobiva se da integracija grupe iznosi 0. Jednaka situacija događa se i prilikom izračunavanja integracije grupe za drugi ispitan razredni odjel budući da ni u njemu nema izoliranih učenika. Dakle, integracija grupe po definiciji ukazuje na njenu ujedinjenost, a prema dobivenim rezultatima moglo bi se zaključiti da su oba razredna odjela ujedinjena. No, ono što se smatra važnim naglasiti jest to da, u sociometriji, proučavanju rezultata sociometrijskih istraživanja ne valja pristupiti izolirano i isključivo, već integrirano i holistički vodeći računa o ostalim individualnim podacima te o drugim informacijama koje nam pruža izračunavanje sociometrijskih indeksa ili, pak, crtanje sociograma.

Tablica 3 Prva faza sociometrijske analize za drugi šesti razred

Broj	Inicijali	Birao/birala	Njega/nju birali	Odbacio/ odbacila	Njega/nju odbacili
1.	B.K.	19 18 13	4	3 16 6	9 14
2.	Ba.M.	21 14 9	3 7 9 11 13 14 21	15 10 3	-
3.	B.S.	2 15 14	6 16 20	-	1 2 3 4 12 17 18 19
4.	B.B.	12 1 13	-	3 20 10	5 10 13 17 22
5.	D.K.	10 13 17	8 15 17	16 3 4	-
6.	D.A.	7 3 20	7 11	10 14 16	1 8 10 12 13 15 18 19 22
7.	D.M.	2 6 14	6	8 13 10	8 9 11 13 18
8.	F.J.	22 15 5	10	7 6	7
9.	I.I.	21 2 14	2 14 16 21	10 1 7	-

10.	J.V.	13 19 8	5	11 4 6	2 4 6 7 9 11 14 16 17 20 21
11.	J.Kri.	6 20 2	-	10 7 14	10
12.	K.Z.	13 19 18	4	3 16 6	14 16 20 21
13.	K.Le.	19 14 2	1 4 5 10 12 15 17 19	7 6 4	-
14.	K.M.	21 2 9	2 3 7 9 13 18 19 21 22	10 12 1	6 11
15.	M.Fr.	5 18 13	3 8	19 6 22	2 16 20
16.	M.An.	3 20 9	20	10 15 12	1 5 6 12 19
17.	Mi.I.	5 19 13	5	4 3 10	22
18.	R.A.	19 14 22	1 12 15 19 22	3 6 7	-
19.	S.Pa.	18 13 14	1 10 12 13 17 18 22	16 3 6	15
20.	Št.M.	16 3 21	6 11 16	10 15 12	4
21.	T.D.	9 14 2	2 9 14 20	12 10	-
22.	T.F.	19 18 14	8 18	17 4 6	15

3.2. Sociometrijski status kao indikator prihvaćenosti pojedinca unutar skupine

Nakon što su objašnjeni svi grupni i individualni sociometrijski indeksi, osim onog najčešće korištenog – sociometrijskog statusa, slijedi njegovo objašnjavanje. Sociometrijski status je, kao što je već rečeno, najpoznatiji i najčešće izračunavani individualni sociometrijski indeks. On se u literaturi još naziva i “socijalni status” te “izborni status”, a u pedagogiji se najčešće koristi upravo termin “sociometrijski status”. (Krnjajić, 1981) Sociometrijski je status (S_i) rang položaja pojedinca u kolektivu određen sociometrijski mjerenim stavovima ostalih članova kolektiva prema njemu. (Krnjajić, 1981) On prikazuje socijalni status pojedinca koji se odnosi na to kako ga neka grupa prihvaća i kako je taj pojedinac socijalno adaptiran grupi. (Bedečević i sur., 2009, 82) Sociometrijski status može biti viši ili niži te nam ukazuje na socijalnu prihvaćenost osobe u skupini koje je dio. Ako osoba ima viši sociometrijski status to znači da je dobro socijalno adaptirana grupi i da je u njoj prihvaćena, a ako ima niži sociometrijski status znači da je u grupi slabije ili uopće

nije prihvaćena te da nije dobro socijalno adaptirana toj grupi. Sve navedeno vrijedi i za učenike u razrednom odjelu.

Za dobivanje dragocjenih informacija poput sociometrijskih statusa pojedinaca unutar grupe koje su dio te istinske strukture neke grupe, pa tako i razrednog odjela, koristi se sociometrijski test.

3.3. Sociometrijski test kao sredstvo određivanja položaja pojedinca u skupini

Sociometrijski test je sredstvo za bolje upoznavanje i razumijevanje stvarne strukture skupine i važno je da se odnosi na određen kriterij jer se bez toga on nema pravo nazivati sociometrijskim. (Moreno, 1962) Sociometrijskim se testom ispituje društvena struktura u obliku prihvaćanja i odbijanja među članovima jedne skupine te se tako može opisati odnos skupine prema pojedincu, i na taj način odrediti u kojoj je mjeri pojedinac prihvaćen unutar skupine. (Klarin, 2006; Kolak, 2010) Sociometrijski se test najčešće provodi sociometrijskim upitnikom i ono o čemu treba voditi računa prilikom njegovog konstruiranja jest hoće li se ispitanicima pružiti ograničen ili neograničen broj izbora i odbacivanja članova grupe. Iako je Moreno istaknuo da članovima grupe treba omogućiti neograničeno biranje, istraživanja korelacija između neograničenog ili ograničenog broja izbora opravdala su ograničavanje izbora na 3, 5 i 7. (Krnjajić, 1981) Osim toga što je ograničavanjem izbora olakšana kasnija obrada podataka (Jurčić, 2004), također se može dogoditi da neograničavanje izbora dovede do tendencije površnog procjenjivanja (Krnjajić, 1891), a to bi znači da pojedinac ne razmišlja puno o svom odabiru jer zna da može odabrati ili odbaciti onoliko osoba koliko god želi.

Sociometrijski je test jedan od najpogodnijih instrumenata za ispitivanje interpersonalnih odnosa malih skupina (Krnjajić, 1981, 56) kakva je i razredni odjel, te će se iz tog razloga upravo on koristiti u empirijskom dijelu ovoga rada.

3.3.1. Sociometrijski test u razrednom odjelu

Sociometrijski test jest i tehnika kvantitativne analize neke neformalne strukture što, budući da govorimo o razrednom odjelu, znači da prikazuje ono što su učenici unijeli u razredni odjel iznutra, odnose koje su stvorili i to je, zapravo, temelj funkcioniranja razrednog odjela kao cjeline (Kolak, 2010, 246), a omogućuje

objektivno sagledavanje i analizu dinamike razrednog odjela te smanjenje konflikata i poboljšanje komunikacije u razrednom odjelu. (Kolak, 2010, 247) Sociometrijski bi test trebao biti prilagođen raspoloženju učenika te njihovoj sposobnosti razumijevanja testa, a zadatak je istraživača otkloniti sve nesporazume i bojazni koje bi učenici, koji su ujedno i predmet istraživanja, mogli imati. Također, zadatak ispitivača jest da osigura potpunu suradnju učenika razrednog odjela jer će tako rezultati upitnika biti vjerodostojniji i, u konačnici, korisniji za njih same. (Moreno, 1962, 44)

Istraživači primjenjuju različite sociometrijske tehnike u sociometrijskom upitniku kako bi izmjerili popularnost učenika u razrednom odjelu, tj. kako bi izmjerili sociometrijski status svakog učenika. Kolak (2010, 247) izdvaja tehniku imenovanja, tehniku rangiranja te tehniku usporedbe. *Tehnika imenovanja* odnosi se na to da učenik imenuje pripadnike razrednog odjela prema nekom unaprijed određenom kriteriju koji je za njega značajan. Prilikom konstruiranja sociometrijskog upitnika moguće je odabrati dva kriterija biranja: pozitivan i negativan. Pozitivan se kriterij biranja odnosi na situacije u kojima se od učenika traži da navede učenike iz svog razrednog odjela s kojima bi volio sudjelovati u nekoj aktivnosti (npr. s kim bi volio sjediti u klupi?), dok negativan kriterij odabiranja označava situacije u kojima se od učenika traži da navede učenike iz svog razrednog odjela s kojima ne bi sudjelovao u nekoj situaciji ili aktivnosti (npr. s kim ne bi volio sjediti u klupi?). Na taj se način dobivaju podaci o broju izvršenih biranja i odbacivanja koje je svaki učenik učinio koji su kasnije potrebni za sociometrijsku analizu kojom istraživač može izračunati sve sociometrijske indekse, pa tako i sociometrijski status (S_i). Druga je tehnika *tehnika rangiranja*. Njome učenici rangiraju sve učenike u razrednom odjelu prema nekom zadanom kriteriju ljestvicom koja najčešće ima pet stupnjeva. Brojke na ljestvici označavaju stupanj svidanja od “ne sviđa mi se” do “jako mi se sviđa”. Klarin (2006, 62) ovu tehniku naziva skalom procjene. Sociometrijski status ovdje čini prosječna ocjena koju učenik dobiva od svih suučenika. Prednost skale procjene jest to da omogućuje svakom učeniku da bude procijenjen od svakog suučenika unutar razrednog odjela kojem pripada. Osim toga, rezultati dobiveni skalom procjene su pouzdaniji jer su rezultat procjene na ljestvici od pet stupnjeva, a ne kao u tehnici imenovanja od, uvjetno rečeno, dva stupnja. (Klarin, 2006) Posljednja tehnika, *tehnika usporedbe* je kompliciranija od prethodnih, njome se učeniku daju parovi drugih učenika razrednog odjela i on treba u svakom paru izabrati onog učenika koji

mu se više sviđa. Nakon procjene svih mogućih parova suučenika, dobije se rezultat koji pokazuje koliko se svakom pojedinom učeniku sviđa svaki učenik iz razrednog odjela. (Kolpak, 2010, 247)

Ranije je spomenuto opravdanje ograničavanja izbora na sociometrijskom testu, a to se odnosi i na istraživanja s djecom, tj. učenicima. Ograničen izbor učenika prisiljava na razmišljanje i selekciju te zbog toga pruža pouzdanije rezultate. U sociometrijskim istraživanjima s djecom osnovnoškolske dobi postoje još neke implikacije. Za početak, u dobi srednjeg djetinjstva djeca su sklona antagonizmu, što znači da će najčešće birati učenike istoga spola, a odbijati učenike suprotnog spola. To sugerira na obraćanje pozornosti prilikom istraživanja s djecom te dobi jer u ovom razvojnem periodu nominacije najčešće predstavljaju položaj učenika unutar jednog spola, a ne cijelog razrednog odjela. (Klarin, 2003, 61) Sljedeća implikacija odnosi se na etičnost negativnih biranja, a i sami učenici u istraživanjima pokazuju otpor prema negativnim nominacijama. Ta bi se situacija mogla izbjeći tako da se pitanja sociometrijskog testa naprave na temelju pozitivnih biranja te bi se na taj način mogla dobiti različita razina prihvaćenosti svakog učenika u razrednom odjelu, od niske prema visokoj prihvaćenosti. (Klarin, 2003, 61)

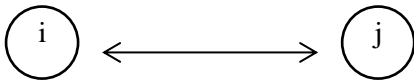
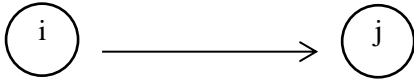
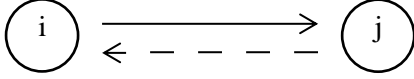

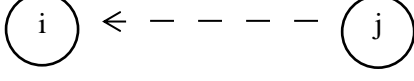
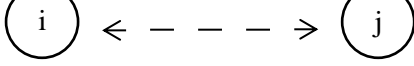
3.4. Sociogram kao grafički prikaz podataka prikupljenih sociometrijskim testom

Odgovori koje dobivamo od svakog pojedinca u toku sociometrijskog istraživanja nisu sami po sebi sociometrijske činjenice, već njihovom kohezijom i obradom oni to postaju i tako dobivaju na značenju. Mogu se prikazati kvantitativno (socijalnim matricama, grupnim ili individualnim indeksima) te grafički, tj. sociogramom. Moreno (1962, 45) je usustavio sociogram kao oblik slikovnog predstavljanja i istraživanja sociometrijskih činjenica koji, zapravo, dočarava strukturnu analizu nekog kolektiva. Na sociogramu se može vidjeti položaj svakog pojedinca u grupi kojoj pripada, ali i uzajamni odnosi koji postoje među svim pojedincima. Sociogram može biti jednostavniji ili složeniji ovisno o broju pojedinaca koji pripadaju grupi te o strukturama privlačenja, odbijanja i ravnodušnosti među tim pojedincima koje dobivamo obradom sociometrijskih činjenica. U sociogramu svaki je ispitanik predstavljen jednim simbolom, muškarci i dječaci obično kvadratima, a žene i djevojčice krugovima. Kvadrati i krugovi mogu se obilježiti na razne načine,

rednim brojem ispitanika prema popisu, inicijalima, rednim brojem u imeniku ako se radi o učenicima i sl.

Prilikom izrađivanja sociograma obraća se pažnja na odabire i odbijanja svakog pojedinca te se svi ti odabiri i odbijanja uvrštavaju na kontinuum koji ima raspon od jake privlačnosti do jake averzije. (Jurić, 2004) Taj kontinuum obuhvaća šest mogućnosti interpersonalnih odnosa, tip A u kojem se dvije osobe (i, j) međusobno odabiru, tip B u kojem prva osoba odabire drugu, a druga prvu ignorira, tip C u kojem prva osoba odabire drugu dok nju druga odbacuje, tip D u kojem se dvije osobe međusobno ignoriraju, tip E u kojem prva osoba ignorira drugu, a druga prvu odbacuje te tip F u kojem se dvije osobe međusobno odbacuju. Ovi se odnosi mogu prikazati i grafički te se upravo takvi koriste u sociogramu. (Jurić, 2004) Grafički prikaz svih spomenutih odnosa vidi se u tablici 4, koja je napravljena prema Juriću (2004, 206). Odabiranje je označeno strelicom u smjeru odabira, ignoriranje je označeno nepostojanjem strelice, a odbacivanje isprekidanom strelicom u smjeru odbacivanja.

Tablica 4 Grafički prikaz interpersonalnih odnosa koji se koristi u sociogramu

Tip odnosa	Grafički prikaz odnosa
Tip A	
Tip B	
Tip C	
Tip D	
Tip E	
Tip F	

U slučajevima obrađivanja podataka većeg broja pojedinaca, sociogram nije nužno izrađivati, budući da postaje vrlo nepregledan zbog mnogo veza koje su grafički prikazane te se u njima teško orijentirati (Jurić, 2004). Iz tog se razloga, ali i

iz razloga što je za ovo istraživanje potreban samo sociometrijski status svakog učenika, za potrebe istraživanja ovoga rada on neće izrađivati.

No, u empirijskom dijelu ovoga rada koristit će se sociometrijski upitnik te će se za dobivanje sociometrijskih činjenica od strane učenika koristiti tehnika imenovanja uz ograničen broj izbora na tri. U empirijskom će dijelu ovoga rada sve biti detaljnije prikazano.

4. Sociometrijski status učenika kao produkt njegovih ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu

Sociometrijski ili socijalni status učenika rang je njegovog položaja u kolektivu, tj. razrednom odjelu, određen sociometrijski mjerenim stavovima ostalih učenika pripadnika razrednog odjela prema njemu (Krnjajić, 1981), a pokazuje nam prihvaća li ga razredni odjel kojeg je dio ili ga odbacuje. Prihvaćanje ili odbacivanje učenika u razrednom odjelu ovisi o njegovim ostvarenim vršnjačkim odnosima u tom razrednom odjelu.

S obzirom na socijalni status u razredu, Coieova klasifikacija razlikuje pet kategorija sociometrijskih statusa učenika u koje su oni svrstani ovisno o broju odabiranja, tj. prihvaćanja, i odbijanja njihovih suučenika, a te kategorije su: popularan učenik, odbačen učenik, zanemaren učenik, kontroverzan te prosječan učenik. (DeRosier i Thomas, 2003; Klarin, 2006; Kolak, 2010) Druga klasifikacija učenika prema njihovom socijalnom statusu je ona Newcomba i Bukowskija (1983; prema Klarin, 2006) koja ih klasificira u četiri kategorije: odbačen učenik, izoliran tj. zanemaren učenik, kontroverzan učenik i učenik “zvijezda”. Popularan učenik je isto što i učenik “zvijezda”, dakle onaj učenik koji ima mnogo pozitivnih nominacija od strane drugih učenika, a vrlo malo ili ni malo odbijanja, a odbačen učenik je onaj koji ima mnogo negativnih nominacija, tj. mnogo odbijanja. Učenik koji ima mnogo negativnih, ali isto tako pozitivnih nominacija je kontroverzan učenik, a onaj koji ima malo negativnih i malo pozitivnih nominacija ili nijednu nominaciju je izoliran, tj. zanemaren učenik. (Klarin, 2006) Odbačeni i izolirani učenici smatraju se učenicima sa statusom nepopularnosti, “zvijezde razreda” učenicima sa statusom popularnosti, a prosječni i kontroverzni učenicima sa statusom prosječnosti i kontroverznosti. DeRosier i Thomas (2003) napominju da se učenik koji se ne nalazi niti u jednoj od

ranije navedenih kategorija naziva nerazvrstanim (*unclassified*). Autori također napominju da je ta skupina učenika u istraživanjima najčešće zanemarivana te da se tako eliminira mogućnost promatranja učenika koji su u tranziciji iz jedne u drugu kategoriju.

Postoji nekoliko situacija u kojoj se dva učenika mogu naći unutar odnosa biranja i odbijanja. Prva je ona u kojoj se dva učenika međusobno odabiru ili odbijaju te se oni onda nazivaju uzajamni, tj. recipročni parovi (Krnjajić, 1981), s time da se situacija obostranog odabiranja naziva uzajamno privlačenje, a situacija obostranog odbijanja, uzajamno odbijanje. Druga je situacija ona u kojoj jedan učenik odabire drugog, a taj njega odbija, tj. negativno nominira. Ta se veza između dva učenika naziva nerecipročan izbor.

Ranije spomenute kategorije sociometrijskog statusa učenika ukazivat će na odnose s vršnjacima koje je učenik ostvario u svom razrednom odjelu, a ti odnosi će određivati kakav će njegov u sociometrijski status u tom razrednom odjelu biti. Iz tog se da zaključiti da je sociometrijski status učenika produkt njegovih ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu.

4.1. Vršnjački kontekst razvoja učenika

Djeca školske dobi počinju ostvarivati intenzivnije socijalne odnose izvan obitelji i to prvo u osnovnoj školi. Njihovo ponašanje, njihov socijalni, kognitivni, moralni i emocionalni razvoj sve su više pod utjecajem vršnjaka. Vršnjačko okruženje, od kojeg su veliki dio upravo škola i razredni odjel, tako postaje važno socijalno okruženje za dijete te mu taj svijet odrastanjem postaje sve važniji.

Vršnjaci utječu na proces prilagodbe učenika u školi jer se kroz njih učenici nastoje potvrditi kao osobe i uspostaviti osobnu autonomiju. (Buljubašić - Kuzmanović, 2010, 196) Uz vršnjake učenik provodi velik dio svog dana, ali i slobodnog vremena te se u socijalizaciji s njima uči ponašati u vršnjačkoj skupini, poštovati pravila i nositi se s porazima i pobjedama. Vršnjačke skupine pridonose tome da učenici nauče kako osim individualnih ciljeva, zadovoljavati i one zajedničke, uče ih vještinama vođenja, kontroli impulsa i agresije. (Buljubašić - Kuzmanović, 2010, 196-197) Također, učenik u vršnjačkoj skupini zadovoljava svoju

potrebu za intimnošću, formira sliku o sebi, uči pomagati, dijeliti i surađivati. (Klarin, 2006, 55) Iz svega je jasno vidljivo da se učenik u vršnjačkoj skupini socijalizira te da je ona iznimno važna za njegov holistički razvoj, s naglaskom na socijalni i emocionalni razvoj.

Kvaliteta vršnjačkih odnosa koju je učenik ostvario u razrednom odjelu te u školi utjecat će na zadovoljstvo svakog učenika, na razvoj njegove osobnosti, socijalnog ponašanja i kognitivnog razvoja. (Klarin, 2006; prema Kolaku, 2010) Ako je učenik zadovoljan svojim socijalnim odnosima u školskoj sredini, on će u njima zadovoljavati svoje potrebe za intimnošću i društvenošću, a to će pozitivno utjecati na njegovo ponašanje, motivaciju i želju za učenjem te prilagodbu na školu. (Buljubašić - Kuzmanović, 2010; Wentzel i Caldwell, 1997; Ahlbrand i Doyle, 1976)

Vršnjački odnosi čest su predmet istraživanja, no prekretnicu u njihovom istraživanju označava teorijski model vršnjačkih odnosa Bukowskog i Hoze. (Klarin, 2006; prema Kolaku, 2010) Učenik u interakciji sa svojim vršnjacima stječe dva iskustva, tj. dvije temeljne dimenzije vršnjačkih odnosa, a to su popularnost i prijateljstvo. Popularnost se odnosi na grupno orijentirano i jednosmjerno prihvaćanje pojedinca od strane vršnjaka, a prijateljstvo na uzajaman, dvosmjernan odnos koji je odraz iskustva između dva pojedinca. Ove dvije dimenzije vršnjačkih odnosa zadovoljavaju različite socijalne potrebe pojedinca. Popularnost zadovoljava pojedinčevu potrebu za pripadanjem u vršnjačkim skupinama putem prihvaćenosti ili poželjnosti, a prijateljstvo, budući da je dvosmjernan odnos, zadovoljava pojedinčevu potrebu za intimnošću, bliskošću, odanošću i prisnosti. (Klarin, 2006; Kolak, 2010, 245) Iako se popularnost i prijateljstvo kao dimenzije vršnjačkih odnosa razlikuju po navedenom, one imaju i nešto zajedničko – sviđanje. Sviđanje je emocija privlačnosti te je preduvjet za status u grupi i odnos s prijateljem. Popularan učenik neće nužno imati prijatelja, tj. ostvaren dvosmjernan odnos, no istraživanja pokazuju da učenici sa statusom popularnosti ipak češće imaju prijatelja nego učenici sa statusom nepopularnosti. (Parker i Asher, 1993; prema Klarin, 2006) To je zato što se učenici sa statusom popularnosti sviđaju većem broju suučenika te stoga oni imaju veće šanse razviti prijateljstvo s nekim od vršnjaka kojima se sviđaju i imaju mogućnost odabira prijatelja među njima. (Klarin, 2006, 77)

Budući da se govori o učenicima sa statusom popularnosti i nepopularnosti, potrebno je navesti razlike među njima. Razlike među njima temelje se na bihevioralnim i nebihevioralnim svojstvima. Među bihevioralna, tj. ponašajna, svojstva spadaju pomaganje, dijeljenje, inteligencija i agresivnost, a među nebihevioralna dob, spol, socijalni status i vanjski izgled. Fizički privlačni učenici češće imaju status popularnosti od onih manje fizički privlačnih. Uz to, prvorodeni učenici češće su nominirani kao popularni od drugorođenih. Inteligencija, školski uspjeh i uspjeh u sportskim aktivnostima također su pozitivno povezani sa socijalnim statusom. Učenici sa statusom popularnosti imaju veći smisao za humor, fleksibilna su i češće pomažu drugoj djeci u aktivnostima. S druge strane, učenici sa statusom nepopularnosti su oni koji se najčešće ponašaju devijantno i agresivno te koji izazivaju i sukobljavaju se. Oni se druže u manjim skupinama i to češće s mlađom djecom koja također nemaju status popularnosti, a za razliku od njihove, interakcija učenika sa statusom popularnosti odvija se u većim skupinama. (Klarin, 2006, 60) Također, učenici sa statusom popularnosti su oni visoke socijalne inteligencije, potječu iz obitelji visokog socioekonomskog statusa, emocionalno stabilni, tolerantni, samopouzdana, poštovni, spontani, nezavisni te bezbrižni. (Krnjajić, 1981, 103)

Učenici velik dio svojih vršnjačkih odnosa i interakcija ostvaruju u školi gdje pripadaju određenom razrednom odjelu.

4.2. Razredni odjel kao specifična vršnjačka skupina

Svrstavanjem učenika koji pripadaju istom razrednom odjelu u neku od ranije objašnjenih sociometrijskih kategorija na temelju njihova sociometrijskog statusa ili broja odbijanja i odabiranja od strane suučenika saznat će se važne informacije o njihovom socijalnom položaju unutar razrednog odjela koje će usmjeravati daljnje djelovanje stručnog tima i učitelja po pitanju njihovog sadašnjeg i budućeg socijalnog okruženja.

Razredni je odjel formalna skupina učenika približne životne, obrazovne i emotivne dobi istoga razreda (DPS, 2008, 42), no, on je i temeljna socijalna zajednica učenika. (Resman, 2000, 166) Razredni su odjeli prisilno formirani na početku školske godine i u njima će učenici provoditi duži period svog života u neprestanoj interakciji s ostalim pripadnicima skupine. (Kolpak, 2010, 245) Razredni odjeli su na

početku školske godine prisilno formirani jer stručni tim i učitelji škole koji ih formiraju nisu imali prilike dovoljno dobro upoznati učenike, njihove osobnosti, sposobnosti, prednosti, nedostatke te socijalne vještine kako bi im na samom početku njihova školovanja osigurali razredni odjel u kojem će razvijati sve svoje potencijale. Optimalan razvoj učenici mogu ostvariti u razrednom odjelu u kojem su prihvaćeni, a ne izolirani ili odbačeni, u kojima se osjećaju zadovoljno, u kojem imaju prilike razvijati svoje socijalne vještine sa suučenicima te ostvariti sve svoje socijalne, kognitivne i emocionalne potrebe i potencijale.

Učenici velik dio svog dana provode upravo u razrednom odjelu u neprestanoj interakciji s ostalim učenicima i važno je da ta interakcija i odnosi koje ostvaruju na njih djeluju pozitivno jer će to itekako utjecati na njihovo raspoloženje, motivaciju za školskim radom i zadovoljstvo. (Kolak, 2010) Ako je učenik u razrednom odjelu ostvario neke prijateljske odnose, on se tamo osjeća prihvaćenim, osjeća se kao član razrednog odjela. Članstvo u nekoj grupi dobiva na značenju u školskoj dobi (Vasta, 2005; prema Kolaku, 2009), a razredni je odjel upravo jedna od najvažnijih grupa tog životnog razdoblja. Poteškoće i negativna iskustva koja se mogu javiti u sferi popularnosti i prijateljstva u razrednom odjelu mogu kod učenika uzrokovati anksioznost i socijalnu izolaciju koja će negativno utjecati na njegov socijalni status (Kolak, 2010, 246) i obrnuto, pozitivna iskustva u sferi popularnosti i prijateljstva vodit će poboljšanju njegova socijalnog statusa. Iz ovih je razloga neizmjerljivo bitno da svaki učenik bude što zadovoljniji i prihvaćeniji u svom razrednom odjelu, tj. da ima što bolji socijalni status u razrednom odjelu kojeg je dio.

Svaki razredni odjel karakterizira struktura, dinamika, položaj svakog učenika u njoj, ozračje te vrijednosti, stavovi i osobnost učitelja. Iz tog možemo zaključiti da je svaki razredni odjel posebna socijalna grupa s vlastitim normama, psihološkom atmosferom i očekivanjima (Vizek Vidović i sur., 2003) koja neće uvijek odgovarati baš svakom učeniku koji je dio tog razrednog odjela. Ponekad učenik ne može u razrednom odjelu kojem trenutno pripada ostvariti svoj najbolji mogući socijalni status te ga se stoga premješta u neki drugi razredni odjel za kojeg stručni tim škole i učitelji smatraju da bi mu to mogao omogućiti. U ovome se ogleda velika važnost korištenja sociometrije od strane učitelja i stručnog tima za učenika, njegov razvoj i zadovoljstvo koji će pridonositi njegovu školskom uspjehu i ukupnom blagostanju.

5. Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i njegov školski uspjeh

Smatra se važnim, za početak ovog poglavlja, reći da rezultati svih pronađenih istraživanja na ovu temu zaključuju da učenici koji imaju bolji školski uspjeh ujedno imaju viši sociometrijski status, dok učenici slabijeg školskog uspjeha imaju niži sociometrijski status. Postoje različita objašnjenja takve stvarnosti koja ćemo ukratko objasniti.

Prvo objašnjenje jest to da su sposobnost samoregulacije i oblici socijalnog ponašanja koji su povezani sa sociometrijskim statusom i kategorijama učenika prema tom statusu, također povezani sa školskim uspjehom. Tako su učenici koji pokazuju zrelo i neovisno ponašanje, koji su samopouzđani, koji imaju visoku kontrolu impulsa kad su u interakciji s drugima, koji pomažu i ponašaju se prosocijalno među vršnjacima prihvaćeniji od onih koji se ponašaju agresivno i, zapravo, suprotno od navedenog. (Coie i sur., 1990, Rubin i sur., 1990, prema Wentzel i Asher, 1995) Takvi učenici također postižu bolji uspjeh u školi. (Wentzel, 1991, prema Wentzel i Asher, 1995)

Drugo, prihvaćenost ili odbijenost od strane vršnjaka različito utječe na učenikovu želju da uspije u školi i da sudjeluje u aktivnostima učenja. Učenik koji ima prijatelje i/ili grupu vršnjaka koja ga podržava bit će više motiviran da uspije u školi (Savin-Williams i Berndt, 1990, prema Wentzel i Asher, 1995) te će biti akademski uspješniji, dok će se vršnjačka odbačenost ili izoliranost najčešće povezivati s akademskim teškoćama i slabijim školskim uspjehom. (Kolpak, 2010, 247) U svom su istraživanju Lubbers i sur. (2006, 508) navedeno potvrdili, rekavši da prihvaćenost od strane vršnjaka i broj prijatelja u razredu ima direktan utjecaj na školski uspjeh jer predviđaju osjećaj povezanosti učenika u razrednom odjelu zbog kojeg se više angažira u školskom radu, a to vodi akademskom napredovanju i boljem školskom uspjehu. Međutim, oni su proširili svoje istraživanje te zaključili da će se slabije prihvaćeni učenici osjećati slabije prihvaćenima u razredima koji imaju negativnu razrednu klimu nego u razredima koji imaju pozitivnu klimu, a da će se prihvaćeni učenici osjećati prihvaćenijima u razredima u kojima prevladava pozitivna razredna klima.

Iz navedenog se da naslutiti ono što je Krnjajić (2002, prema Kolaku, 2010, 247) u svom istraživanju i dokazao, a to je postojanje *bidirekionalnog utjecaja*

između vršnjačkih odnosa i školskog postignuća. Bidirekcionalni utjecaj podrazumijeva dvosmjernan odnos između vršnjačkih odnosa i školskog postignuća, tj. činjenicu da kvaliteta vršnjačkih odnosa utječe na školsko postignuće i, obrnuto, da školsko postignuće utječe na kvalitetu vršnjačkih odnosa. Iz tog će razloga socijalno prihvaćeni učenici koji se ponašaju prosocijalno, kooperativno i odgovorno u školi imati bolji školski uspjeh i imat će manje šanse da budu zadržani u nižem razredu, a oni koji su odbačeni od strane svojih suučenika će imati slabiji uspjeh u školi te veću šansu da budu zadržani u nižem razredu. (Lubbers i sur., 2006, 491) Ta skupina učenika je rizična skupina koja će češće naginjati delinkventnom ponašanju, izbivanju iz škole te odustajanju od škole. Krnjajić (2002, prema Kolaku, 2010) također napominje da su ponašanje i kompetentnost u socijalnim odnosima važniji prediktori školskog uspjeha od intelektualnih sposobnosti.

Učenici su, ovisno o svojim socijalnim kompetencijama i o svom ponašanju u razrednom odjelu, u različitoj mjeri prihvaćeni od strane suučenika u tom istom razrednom odjelu. Ovisno o intenzitetu prihvaćenosti, učenici pripadaju različitim sociometrijskim kategorijama te se, osim po spomenutim kompetencijama i ponašanju, razlikuju i po školskom uspjehu. U nastavku rada usporedit će se sociometrijske kategorije učenika prema školskom uspjehu i specifičnom ponašanju koje na njega utječe.

5.1. Usporedba sociometrijskih kategorija učenika prema školskom uspjehu i specifičnom ponašanju koje na njega utječe

Prema socijalnom, tj. sociometrijskom statusu učenici u razrednom odjelu su, kao što je već rečeno, podijeljeni u pet kategorija: odbačeni učenici, popularni, tj. “zvijezde razreda”, izolirani učenici, prosječni te kontroverzni učenici. Tih pet kategorija predstavljaju sociometrijski status učenika u razrednom odjelu. Četiri sociometrijske kategorije učenika uspoređivat će se s preostalom, petom sociometrijskom kategorijom, kategorijom prosječnog učenika i to prema školskom uspjehu i specifičnom ponašanju koje na njega utječe.

Za početak će se s prosječnima uspoređivati odbačeni učenici. Odbačeni su učenici agresivniji, opsesivno-kompulzivniji, imaju manje pažnje i češće su delinkventnog ponašanja. Češće su loši đaci i prije odustaju od školovanja. Oni

vršnjake ne doživljavaju kao prijatelje ne očekujući njihovu potporu te su zato osjetljiviji na stres. Također su češće ljuti i puni neprijateljskih emocija, češće imaju ozbiljne poremećaje u ponašanju (Klarin, 2006), manje samopouzdanja od prosječnih učenika, više ometaju nastavu te ih učitelji manje preferiraju od prosječnih učenika. (Wentzel i Asher, 1995, 758) Wentzel i Asher (1995) navode da postoje dvije podgrupe odbačenih učenika koje se međusobno razlikuju: odbačeni učenici koji se ponašaju agresivno i oni koji se ponašaju pokorno. Te se dvije skupine razlikuju prema količini samoće koju osjećaju, brizi za odnose s vršnjacima te prema akademskom profilu. Odbačeni učenici koji se ponašaju pokorno osjećaju veću samoću, više im je stalo do odnosa s vršnjacima, no ne razlikuju se značajno od prosječnih učenika što se uspjeha u školi tiče. S druge strane, odbačeni učenici koji se ponašaju agresivno manje su zainteresirani za školu i odnose s vršnjacima, impulzivniji su, više izazivaju, slabiji su učenici i rijetko su nominirani kao dobri učenici od strane vršnjaka. (Wentzel i Asher, 1995, 759) Odbačeni učenici koji se ponašaju agresivno skloniji su odustajanju od škole od prosječnih učenika zbog loših ocjena i školskog neuspjeha, za razliku od odbačenih koji se ponašaju pokorno koji su skloniji odustajanju od škole zbog osjećaja samoće kojeg se ne mogu riješiti. (Wentzel i Asher, 1995, 759)

Nadalje, uspoređivat će se izolirani učenici s prosječnicima. Izolirani, tj. zanemareni učenici gotovo nikad nisu birani za prijatelja, sramežljivi su i zbog toga osamljeni. Nisu skloni prijevremenom napuštanju škole, kriminalu niti mentalnim poremećajima. U svojoj izoliranosti razvijaju svoju individualnost, no budući da su osamljeni, mogu biti skloni depresiji i emocionalnoj ravnodušnosti. (Klarin, 2006) Međutim, izolirani učenici imaju veću motivaciju za učenje i sudjelovanje u školi što vodi boljem školskom uspjehu, učitelji ih doživljavaju samostalnijima, manje su impulzivni i više poštuju pravila ponašanja u razredu od prosječnih učenika te ih zbog ovakvog ponašanja učitelji preferiraju. (Wentzel i Asher, 1995, 758) Moguće je da su iz tog razloga zanemareni od strane vršnjaka, a također je moguće da su zanemareni učenici manje zainteresirani za socijalne interakcije s vršnjacima, a više za školski uspjeh te su iz tog razloga uspješniji u školi, a zanemareni od strane vršnjaka. (Daniels i Oliver, 1993, prema Wentzel i Asher, 1995)

Treća usporedba koja će se predstaviti jest ona između učenika sa statusom “zvijezde razreda” i prosječnih učenika. Učenici “zvijezde” su popularni učenici i oni

su najomiljeniji u razrednom odjelu. Njihova popularnost, tj. pozitivan sociometrijski status, pozitivno je povezana s njihovom atraktivnošću, fleksibilnošću, inteligencijom te načinom na koji se ponašaju prema suučenicima. Oni pomažu drugoj djeci u različitim aktivnostima, dijele s njima iskustva, dobra su te imaju razvijeniji smisao za humor. (prema Klarin, 2006) Od prosječnih učenika se razlikuju po tome što ih vršnjaci češće smatraju odličnim učenicima te po tome što učitelji smatraju da više pomažu drugim suučenicima. (Wentzel i Asher, 1995, 759) Popularni učenici imaju bolji školski uspjeh te se češće upuštaju u pozitivnije interakcije s vršnjacima od onih prosječnih. (Berghout Austin i Draper, 1984, 602)

Nadalje, slijedi usporedba kontroverznih s prosječnim učenicima. Kontroverzni učenici najčešće manifestiraju agresivno ponašanje i zlostavljaju (engl. *bullying*) drugu djecu, u daleko većoj mjeri nego to čine prosječni učenici. Oni su vođe podskupine u razrednom odjelu i oko sebe imaju učenike koji ih vole i podržavaju te koji s njima tvore spomenutu podskupinu unutar razrednog odjela. Istovremeno, u razrednom odjelu postoje učenici koji kontroverznu djecu ne vole i na sociometrijskim testovima ih odbijaju. Ti učenici su većinom oni koje kontroverzni učenici zlostavljaju te su najčešće iz kategorije odbačenih učenika. Kontroverzni učenici nisu sami žrtve zlostavljanja u razrednom odjelu jer su dobro socijalno adaptirani, naučili su manipulirati vršnjacima te socijalnim situacijama. (DeRosier i Thomas, 2003) Njih učitelji preferiraju manje nego prosječne učenike jer provociraju, započinju svađe s vršnjacima, manje su samostalni te su skloni nepridržavanju pravila u razrednom odjelu. (Wentzel i Asher, 1995, 758)

U empirijskom će se dijelu rada, pak, uspoređivati školski uspjeh učenika raspoređenih u tri, od strane autora rada oformljene, statusne grupe: prva, učenici sa sociometrijskim statusom popularnosti ("zvijezde razreda"), druga, učenici sa sociometrijskim statusom nepopularnosti (odbačeni i izolirani) te treća, učenici sa sociometrijskim statusom prosječnosti i kontroverznosti (prosječni i kontroverzni).

6. Empirijski dio rada

6.1. Problem i cilj istraživanja

Problem istraživanja su školski uspjeh i sociometrijski status učenika u razrednom odjelu.

Istraživanja na tu i slične teme postoje, no malo je onih koja su istraživala isključivo usporedbu školskog uspjeha i sociometrijskog statusa učenika u razrednom odjelu. (Wentzel i Asher, 1995; Krnjajić 2002, prema Kolak, 2010) Također je više stranih nego domaćih istraživanja na ovu i slične joj teme. Najčešće se istraživao utjecaj odnosa vršnjaka na školski uspjeh (Lubbers i sur., 2006; Košir i sur., 2007; Berghout Austin i Draper, 1984), te utjecaj nekih drugih čimbenika na školski uspjeh. (Bedeniković Lež, 2009; Buljubašić-Kuzmanović i Botić, 2012) Sva pronađena istraživanja na ovu i slične teme pokazuju značajnu pozitivnu povezanost sociometrijskog statusa i školskog uspjeha. (Smiljanić - Čolanović, 1954; prema Bilić, 2001; Lazić, 1959; prema Krnjajić, 1981; Krnjajić, 1981; Austin i Muma, 1965; Li, 1985; Wentzel, 1991; DeRosier i sur., 1994; sve prema Wentzel i Caldwell, 1997; Austin i Draper, 1984; Wentzel i Asher, 1995; Krnjajić, 2002; prema Kolak, 2010; Lubbers i sur., 2006; Košir i sur., 2007)

Neki od autora koji su istraživali povezanost školskog uspjeha i sociometrijskog statusa su, uz to, provjeravali postoji li razlika između djevojčica i dječaka u školskom uspjehu. (Wentzel i Caldwell, 1997) Ovime su se bavili i drugi autori koji nisu istraživali povezanost školskog uspjeha i sociometrijskog statusa. (Brebrić, 2008; Koludrović, Radnić, 2013; Macuka, Burić, 2015)

Neki su autori provodili longitudinalna istraživanja na ovu temu, točnije, istraživali su postoji li veza između prihvaćenosti od strane vršnjaka u dječjem vrtiću i one u školi ili, pak, u nižim razredima osnovne škole s onom u višim razredima osnovne škole. (Muma, 1965; Wentzel, 1991; DeRosier i sur., 1994, sve prema Wentzel i Caldwell, 1997) Uz to, autori su došli do zaključaka da postoji značajna pozitivna korelacija između neprihvaćenosti u razrednom odjelu i lošijeg uspjeha (Buhs i sur. 2006; Zettergren, 2003, sve prema Lubbers i sur, 2006), između

neprihvaćenosti u razrednom odjelu te većeg rizika od odustajanja od školovanja. (Parker i Asher, 1987; Vandell i Hembree, 1994, sve prema Lubbers i sur, 2006)

Također, autori su ispitali postoji li utjecaj manje skupine u razredu koje je učenik dio te utjecaj uzajamnog prijateljstva na njegov školski uspjeh te su rezultati istraživanja pokazali da su uzajamno prijateljstvo i pripadnost skupini unutar razreda, uz prihvaćenost u razrednom odjelu, također značajno povezani sa školskim uspjehom (Wentzel i Caldwell, 1997) te da je osjećaj povezanosti i prihvaćenosti u razrednom odjelu od velike važnosti, te zato potencijalno problematičan, upravo u dobi rane adolescencije. (Goodenow, 1993, prema Lubbers i sur., 2006)

Cilj ovoga istraživanja jest usporediti školske uspjehe učenika raspoređenih prema svom sociometrijskom statusu u tri statusne grupe. Prvu čine učenici koji imaju status popularnosti ("zvijezde razreda"), drugu učenici koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti, a treću učenici koji imaju status nepopularnosti (odbačeni i izolirani učenici).

6.2. Istraživačka pitanja

Ovo istraživanje imat će dva istraživačka pitanja od kojih će svako imati po tri potpitanja:

1. pitanje: Kakav je školski uspjeh svake grupe učenika?
 - 1.1. Kakav je školski uspjeh učenika koji imaju status popularnosti?
 - 1.2. Kakav je školski uspjeh učenika koji imaju status nepopularnosti?
 - 1.3. Kakav je školski uspjeh učenika koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti?
2. pitanje: Postoji li razlika u školskom uspjehu između učenika koji imaju različite sociometrijske statuse?
 - 2.1. Postoji li razlika u školskom uspjehu između učenika koji imaju status popularnosti te onih koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti?
 - 2.2. Postoji li razlika u školskom uspjehu između učenika koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti te onih koji imaju status nepopularnosti?

2.3. Postoji li razlika u školskom uspjehu između učenika koji imaju status popularnosti te onih koji imaju status nepopularnosti?

6.3. Osnovne varijable

Za potrebe ovog istraživanja koristit će se dvije varijable. Prva je varijabla školskog uspjeha koja će biti definirana prosječnom ocjenom, tj. brojem, zaokruženom na dvije decimale, koju je učenik postigao u prethodnom razredu, dakle, na kraju 5. razreda osnovne škole. Druga će varijabla biti sociometrijski status učenika koji će se odrediti pomoću podataka dobivenih od učenika sociometrijskim upitnikom. Sociometrijski status će u ovom istraživanju biti prikazan kroz tri statusne grupe. Prvu grupu čine učenici koji imaju status popularnosti, drugu grupu čine učenici koji imaju status nepopularnosti, a učenici koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti čine treću grupu. Svaki će učenik moći pripadati samo jednoj statusnoj grupi. U te će, od strane autora ovog rada osmišljene, statusne grupe učenici biti raspoređeni prema svom sociometrijskom statusu Coieove klasifikacije i to tako da će učenici sa sociometrijskom statusom popularan učenik, tj. “zvijezda razreda” imati status popularnosti, učenici sa sociometrijskim statusima izolirani učenik i odbačeni učenik imati status nepopularnosti te učenici sa sociometrijskim statusima prosječan i kontroverzan učenik imati status prosječnosti i kontroverznosti.

Ovdje se smatra važnim naglasiti razlog zbog koje su prosječni i kontroverzni učenici svrstani u jednu statusnu skupinu. To je učinjeno zbog toga što oni dijele relativno povoljan socijalni status u razrednom odjelu, tj. učenici obiju skupina bivaju birani od strane suučenika u razrednom odjelu, dakle, uživaju određenu količinu svidanja od strane suučenika te imaju određen broj prijatelja, ali ne u količini u kojoj ih imaju “zvijezde razreda” niti u količini u kojoj “zvijezde razreda” uživaju svidanje suučenika. No, zbog ranije objašnjenih razlika između prosječnih i kontroverznih učenika i njihovog socijalnog statusa, grupa koju čine te dvije skupine učenika nije nazvana zajedničkim imenom jer se nijedno nije činilo dovoljno dobrim u obuhvaćanju karakteristika obiju navedenih statusnih grupa.

6.4. Način provođenja istraživanja

Istraživanje se provelo sociometrijskim upitnikom, dakle, deskriptivnom metodom istraživanja. Njime se želio dobiti uvid u sociometrijske statuse učenika razrednih odjela odabrane škole kako bi se usporedile aritmetičke sredine ocjena koje su učenici određenih sociometrijskih statusa postigli na kraju prošle školske godine.

Istraživanje je provedeno 24. studenog te 5. i 12. prosinca 2016. godine u Osnovnoj školi Bukovac, putem sociometrijskog upitnika. Učenici šestih razreda ispunili su sociometrijski upitnik tijekom školskih sati na kojima su bili u vrijeme dolaska studentice u školu. Pomoću rezultata tih upitnika saznalo se kakav sociometrijski status svaki učenik ima. Uz to, od pedagoginje su dobiveni podaci iz e-Matice o prosjeku ocjena na kraju prethodnog, tj. petog, razreda za svakog učenika.

6.5. Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju čine svi učenici šestih razreda u Osnovnoj školi Bukovac u Zagrebu. Razreda je ukupno četiri, a učenika 92, no važno je napomenuti da je jedna učenica upisana u spomenutu školu ove školske godine (2015/2016) te za nju nisu bili dostupni podaci o prosječnoj ocjeni na kraju petog razreda. Iz tog je razloga broj učenika koji su dio ovog istraživanja 91 (N=91). Škola je odabrana zbog ostvarenog dobrog odnosa s pedagoginjom spomenute škole, a činjenica da je škola odabrana čini ovaj uzorak prigodnim.

Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno od strane učenika te su rezultati sociometrijskih upitnika anonimni.

6.6. Postupci i instrumenti

U ovom istraživanju korišten je sociometrijski upitnik. Zaglavlje upitnika s uvodom sadrži upute za njegovo rješavanje te nakon toga slijede dva pitanja. Prvo pitanje je bilo "S kime bi iz svog razreda najviše volio/voljela sjediti u klupi?", a drugo je bilo "S kime iz svog razreda uopće ne bi želio/željela sjediti u klupi?" te su učenici tehnikom imenovanja učenika iz razrednog odjela kojeg su dio, odgovarali na pitanja. Na svako je pitanje broj odgovora bio ograničen na tri jer, kako je već rečeno, ograničen izbor učenika prisiljava na razmišljanje i selekciju te zbog toga pruža

pouzdanije rezultate. Također, broj odgovora, tj. izbora, bio je ograničen na tri zato što su istraživanja korelacija između neograničenog ili ograničenog broja izbora opravdala ograničavanje izbora na 3, 5 i 7. Uz to, ograničen je broj izbora na tri radi lakše obrade podataka.

6.7. Obrada podataka

Nakon prikupljenih sociometrijskih upitnika, započela je njihova obrada, tj. određivanje sociometrijskog statusa svakog učenika. Pri određivanju sociometrijskog statusa učenika za svakoga je ponaosob prvo zbrojeno koliko ga je puta netko iz razrednog odjela odabrao (D^+) i koliko ga je puta netko odbio (D^-). Nakon toga je, također za svakog učenika, računat postotak biranja (postotak D^+) i postotak odbijanja (postotak D^-). Postotak biranja izračunat je tako da je broj biranja (D^+) svakog učenika podijeljen s ukupnim brojem izvršenih odabira ($ukD^+=274$), dobiveni broj pomnožen je sa 100 i tako dobiven postotak biranja za svakoga od njih, a postotak odbijanja tako da je broj odbijanja (D^-) podijeljen s ukupnim brojem izvršenih odbijanja ($ukD^-=241$), dobiveni broj pomnožen je sa 100 te tako dobiven postotak odbijanja za svakoga od njih. Nadalje, predmet interesa bila je razlika tih dvaju postotaka te je izračunata tako da je oduzet postotak odbijanja od postotka biranja. Dobivena razlika za svakog učenika prikazuje njegov sociometrijski status. Ako je razlika postotaka od -beskonačno do -1 uključeno onda je taj učenik odbačen, ako je razlika postotaka od -1 do 0,25 uključeno, ali bez nule, onda je taj učenik kontroverzan. Ako je razlika postotaka biranja i odbijanja nula, onda je taj učenik izoliran. Ako je, pak, razlika postotaka broj od 0,25 do 1,50 uključeno, onda je učenik prosječan te ako je razlika postotaka od 1,50 do +beskonačno, onda je učenik "zvijezda razreda". Učenici su prema svom sociometrijskom statusu pridruženi trima, od strane autora osmišljenim, statusnim grupama. Prva statusna grupa zove se *učenici sa statusom nepopularnosti*, a čine ju izolirani i odbačeni učenici, druga se zove *učenici sa statusom popularnosti*, a čine ju učenici sa sociometrijskim statusom "zvijezda razreda" te treća statusna grupa koja se zove *učenici sa sociometrijskim statusom prosječnosti i kontroverznosti*, a nju čine učenici sa sociometrijskim statusom kontroverzni te oni sa sociometrijskim statusom prosječni učenici.

Nakon toga, svakom je učeniku pridružena njegova ocjena te je izračunata aritmetička sredina ocjena za svaku statusnu grupu te standardna devijacija, koja predstavlja mjeru raspršenosti u skupu koja označava prosječno odstupanje od prosjeka. Tako je dobivena prosječna ocjena za svaku od navedenih statusnih grupa.

Odgovor na prvo istraživačko pitanje (Kakav je školski uspjeh svake grupe učenika?) nalazi se u tablici 5 u kojoj su, osim navedenog, vidljivi i drugi deskriptivni podaci statusnih grupa, npr., koliko se učenika nalazi u svakoj statusnoj grupi te pripadajuća standardna devijacija uz spomenutu aritmetičku sredinu ocjena za svaku statusnu grupu. Školski uspjeh učenika koji svojim sociometrijskim statusom “zvijezda razreda” pripadaju statusnoj grupi učenika sa statusom popularnosti, tj. aritmetička sredina njihovih ocjena je $M=4,7414$ ($SD=0,040126$) što je odgovor na istraživačko pitanje 1.1. U statusnu grupu učenika koji imaju status nepopularnosti ubrojani su izolirani i odbačeni učenici, a aritmetička sredina njihovih ocjena jest $M=4,4075$ ($SD=0,42722$) što je odgovor na istraživačko pitanje 1.2. U statusnu skupinu učenika koji imaju status prosječnosti i kontroverznosti uvršteni su prosječni i kontroverzni učenici, što je vidljivo iz samog imena statusne grupe, iz sva četiri ispitana šesta razreda. Aritmetička sredina njihovih ocjena jest $M=4,6467$ ($SD=0,33610$) što je odgovor na istraživačko pitanje 1.3.

Tablica 5 Deskriptivni podaci statusnih grupa

Statusna grupa	Aritmetička sredina ocjena M	Standardna devijacija SD	Broj učenika N
Popularnosti	4,7414	,40126	14
Nepopularnosti	4,4075	,42722	28
Prosječnosti i kontroverznosti	4,6467	,33610	49
Ukupno	4,5877	,39234	91

Prije nego što je nastavljena obrada podataka važno je bilo Levene testom homogenosti varijanci ustanoviti jesu li ove distribucije homogene. Važno je da su varijance, tj. raspršenja oko nekog prosjeka, u ovom slučaju statusne grupe, homogene jer, ako nisu, onda se povećava vjerojatnost pogreške, tj. dobiveni će rezultat tada vjerojatno biti rezultat pogreške, a ne realnosti, budući da se istražuje na

razini uzorka, a ne populacije. Iz tablice 6 je vidljivo da ne postoji statistički značajna razlika ($p > 0,05$) između varijanci ovih distribucija što znači da pripadaju istoj distribuciji te se može zaključiti da je Levene testom homogenosti varijanci dobiveno da su varijance homogene ($F_{2,88}=4,989$; $p > 0,05$) i time je smanjena vjerojatnost pogreške.

Tablica 6 Levene test homogenosti varijanci

F	Stupnjevi slobode (1)	Stupnjevi slobode (2)	Sig. p
,973	2	88	,382

Budući da je preduvjet o homogenosti varijance zadovoljen, provedena je analiza varijance za sociometrijske kategorije i školski uspjeh učenika kako bi se utvrdilo postoji li statistički značajna razlika prilikom međusobnog uspoređivanja ove tri distribucije, tj. statusne grupe. Iz tablice 7 može se iščitati da je utvrđena statistički značajna razlika između statusnih grupa po školskom uspjehu učenika ($F_{2,88}=4,989$; $p < 0,05$). To znači da između tri statusne grupe koje se uspoređuju u istraživanju, tj. učenici sa statusom popularnosti, učenici sa statusom nepopularnosti te učenici sa statusom prosječnosti i kontroverznosti, postoji statistički značajna razlika barem u jednoj kombinaciji njihovog međusobnog uspoređivanja. Ova analiza je odgovor na drugo istraživačko pitanje postavljeno u ovom istraživanju.

Tablica 7 Analiza varijance za sociometrijske kategorije i školski uspjeh učenika

Model	Zbroj kvadrata	Stupnjevi slobode	Prosječni kvadrat	F	Sig. p
Statusne grupe	1,411	2	,705	4,989	,009*
Pogreška	12,443	88	,141		

Na prikazan su način obrađeni podaci prikupljeni sociometrijskim upitnikom u provedenom sociometrijskom istraživanju. Ovakva obrada spomenutih podataka pruža okvir za njihovu analizu, tj. za usporedbu školskog uspjeha učenika i njihovog sociometrijskog statusa u razrednom odjelu, što je predmet interesa ovoga rada.

6.8. Analiza rezultata

Odgovori na preostala postavljena istraživačka pitanja dobiveni su post hoc analizom statusnih grupa po školskom uspjehu učenika. Rezultati te analize će biti prikazani redom kojim su postavljena istraživačka pitanja.

Post hoc analizom nije nađena statistički značajna razlika u školskom uspjehu učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti ($p > 0,05$), a to je vidljivo iz tablice 8. Nepostojanje statistički značajne razlike u usporedbi školskog uspjeha učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti odgovor je na istraživačko pitanje 2.1.

Navedenom analizom nađena je statistički značajna razlika u školskom uspjehu učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti te učenika sa statusom nepopularnosti ($p < 0,05$) što je vidljivo iz tablice 8. Budući da je ovom analizom određeno postojanje statistički značajne razlike u školskom uspjehu između ove dvije spomenute statusne grupe učenika, zaključuje se da su izračunate aritmetičke sredine školskih uspjeha u pravom odnosu, tj. školski uspjeh učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti je bolji ($M=4,6467$; $SD=0,33610$) od školskog uspjeha učenika sa statusom nepopularnosti ($M=4,4075$; $SD=0,42722$). Time je dobiven odgovor na istraživačko pitanje 2.2. te on glasi: postoji statistički značajna razlika u školskom uspjehu između učenika koji pripadaju neutralnoj i nepopularnoj kategoriji.

Na jednak način analizirano je postojanje statistički značajne razlike u školskom uspjehu učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom nepopularnosti ($p < 0,05$) što je vidljivo iz tablice 8. Postojanje statistički značajne razlike između ove dvije statusne grupe učenika upućuje na to da su aritmetičke sredine ocjena tih statusnih grupa učenika u pravom odnosu. Odnosno, školski uspjeh učenika sa statusom popularnosti je bolji ($M=4,7414$; $SD=0,40126$) od školskog uspjeha učenika sa statusom nepopularnosti ($M=4,4075$; $SD=0,42722$). Time je dobiven odgovor na istraživačko pitanje 2.3. te on glasi: postoji statistički značajna razlika u školskom uspjehu između učenika koji pripadaju popularnoj i nepopularnoj kategoriji.

Tablica 8 Post hoc analize statusnih grupa po školskom uspjehu učenika

Statusne grupe		Razlika aritmetičkih sredina	Pogreška razlike aritmetičkih sredina	Sig. p
Popularnosti	Nepopularnosti	,334*	,123	,024*
	Prosječnosti i kontroverznosti	,095	,114	1,000
Nepopularnosti	Popularnosti	-,334*	,123	,024*
	Prosječnosti i kontroverznosti	-,239*	,089	,026*
Prosječnosti i kontroverznosti	Popularnosti	-,095	,114	1,000
	Nepopularnosti	,239*	,089	,026*

*. Razlika aritmetičkih sredina je značajna na razini od $p < 0,05$.

6.9. Rasprava

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem većinom se slažu s rezultatima pronađenih i prethodno navedenih istraživanja na ovu temu, odnosno, školski se uspjeh učenika sa statusom popularnosti i onih sa statusom nepopularnosti razlikuje te se razlikuje i školski uspjeh učenika sa statusom nepopularnosti i učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti. Ono u čemu naše istraživanje odstupa od većine ostalih jest to da u njemu nije nađena statistički značajna razlika u školskom uspjehu između učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti te učenika sa statusom popularnosti.

Školski se uspjeh učenika sa statusom popularnosti i onih sa statusom nepopularnosti razlikuje, tj. školski uspjeh učenika koji imaju status popularnosti je bolji od onih koji imaju status nepopularnosti. Razlike u školskom uspjehu općenito, ali i među ovim dvjema statusnim skupinama, javljaju se ponajviše zbog osobnosti i ponašanja učenika u razrednom odjelu koji vode do izgradnje njihova socijalnog, tj. sociometrijskog statusa unutar njega. Učenici sa statusom popularnosti, tj. “učenici zvijezde”, najomiljeniji su u razrednom odjelu, oni su emocionalno stabilni, inteligentni, fleksibilni, pomažu svojim suučenicima, dijele s njima svoja iskustva, pristojni su prema učenicima i učiteljima te imaju razvijen smisao za humor. Takve predispozicije i svakodnevna ugodna i pozitivna iskustva u razrednom odjelu daju im priliku da neometano savladavaju školsko gradivo, da bez straha sudjeluju u školskim aktivnostima i javljaju se na satu te stoga ne čudi da je njihov školski uspjeh, u ovom

istraživanju izražen u ocjenama, bolji od učenika sa statusom nepopularnosti koji ne dijele takvu ugodnu školsku svakodnevicu.

S druge strane, učenici sa statusom nepopularnosti, tj. izolirani i odbačeni učenici, su oni koji su rijetko birani za prijatelje u sociometrijskim upitnicima ili nisu opće birani za tu poziciju. Izolirani su učenici zanemareni od strane suučenika u razrednom odjelu, često vrlo usamljeni, povučeni, skloni emocionalnoj ravnodušnosti, no u toj izoliranosti razvijaju svoju individualnost. Za razliku od odbačenih učenika, nisu skloni prijevremenom napuštanju škole, niti kriminalu, već su motiviraniji za učenje što, dakako, vodi boljem školskom uspjehu od onog kojeg će ostvariti odbačeni učenici. Odbačeni učenici su agresivniji, imaju manje pažnje i češće su delinkventnog ponašanja te više ometaju nastavu. Takva školska svakodnevica ne pruža odbačenim učenicima priliku za neometano savladavanje školskog gradiva i za aktivno i pozitivno sudjelovanje u nastavnim aktivnostima koje bi pridonosilo poboljšanju njihova školskog uspjeha. Dosad objašnjeno upućuje na razlike u ponašanju odbačenih i izoliranih učenika koje neminovno vode do razlika u njihovom školskom uspjehu te ukazuje na ograničenje ovog istraživanja u kojem su te dvije sociometrijske skupine stavljene u jednu statusnu grupu.

Ovo je istraživanje također dokazalo da se školski uspjeh učenika sa statusom nepopularnosti te učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti razlikuje i to tako da je školski uspjeh učenika koji pripadaju statusnoj grupi prosječnosti i kontroverznosti bolji od školskog uspjeha učenika koji pripadaju statusnoj grupi nepopularnosti. Ponašanje i školska svakodnevica učenika pripadnika statusne grupe nepopularnosti koji vode do slabijeg školskog uspjeha već su objašnjeni, a sada će biti uspoređeni s ponašanjem i školskom svakodnevicom učenika koji pripadaju statusnoj grupi prosječnosti i kontroverznosti. Statusnoj grupi prosječnosti i kontroverznosti pripadaju, kao što joj i samo ime govori, kontroverzni i prosječni učenici. Kontroverzni učenici su oni koji imaju podjednak broj odabira i odbacivanja od strane suučenika u razrednom odjelu, za razliku od prosječnih kod kojih je veća razlika između broja odabira, koji je kod učenika sa statusom prosječnosti veći, i broja odbacivanja, koji je kod učenika sa statusom prosječnosti manji. Takav odnos konzervativnih učenika sa suučenicima upućuje na to da imaju određen broj prijatelja, ali da nekim svojim ponašanjem, najčešće agresivnim i *bullyingom*, prema nekoj djeci u razrednom odjelu bivaju odbacivani. Prosječni učenici nemaju velik broj takvih

negativnih odnosa u razrednom odjelu ili ih nemaju uopće jer nisu “razredni zlostavljači”, jer manje započinju svađe s vršnjacima i skloniji su pridržavanju pravila u razrednom odjelu od kontroverznih učenika. Vidljive razlike u ponašanju kontroverznih i prosječnih učenika te u njihovom odnosu prema suučenicima upućuju na još jedno ograničenje ovoga istraživanja, jer ih je svrstalo u jednu statusnu grupu unatoč tim razlikama. Svrstavanje u istu statusnu grupu učenika ovih dvaju sociometrijskih statusa temeljilo se na podjednako povoljnoj školskoj svakodnevicu te činjenici da postoji određen broj suučenika koji ih u sociometrijskom upitniku odabiru te najčešće i oni njih biraju, tj. među njima i suučenicima postoji recipročan odabir.

Nepostojanje statistički značajne razlike u ovom istraživanju u školskom uspjehu između učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti te učenika sa statusom popularnosti moguće je zato što su prosječni i kontroverzni učenici svrstani u zajedničku kategoriju pod nazivom statusna grupa prosječnosti i kontroverznosti te se u tom grupiranju izgubila razlika između školskog uspjeha učenika sa statusom popularnosti i onih manje popularnih, tj. učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti, iako ona, prema ostalim provedenim istraživanjima, postoji. Također, naš je uzorak malen pa se i u toj okolnosti može ogledati nepostojanje već spomenute statistički značajne razlike.

Ovo istraživanje bi se u budućnosti moglo produbiti na mnogobrojne načine, od kojih su neki već napomenuti. Jedan od njih je uzimanje slučajnog umjesto prigodnog uzorka te, još značajnije, njegovo povećanje. Time bi rezultati istraživanja bili precizniji i bliži generalizaciji na populaciju. Također, kako bi se proširilo i produbilo ovo istraživanje, mogli bi se usporediti školski uspjesi potkategorija unutar statusnih grupa, tj. prosječnih i kontroverznih te izoliranih i odbačenih učenika, koje su u ovom istraživanju uvrštene u dvije od tri statusne grupe, tj. u statusnu grupu prosječnosti i kontroverznosti te statusnu grupu nepopularnosti. Dakle, za dobivanje točnijih rezultata mogli bi se uspoređivati školski uspjesi unutar statusne grupe prosječnosti i kontroverznosti kojoj pripadaju prosječni i kontroverzni učenici, te školski uspjesi učenika koji pripadaju statusnoj grupi nepopularnosti, a to su odbačeni i izolirani učenici. Uz to, istraživanje bi se moglo proširiti tako da se uključe i učenici mlađe i starije dobi te se prema tom parametru uspoređuju razlike školskog uspjeha po sociometrijskim kategorijama. Također bi se mogle usporediti razlike u školskim uspjesima i sociometrijskim kategorijama po spolu.

Unatoč spomenutim ograničenjima ovoga istraživanja, ono pridonosi na način da je potvrdilo postojanje razlike u školskom uspjehu kod učenika koji pripadaju različitim statusnim skupinama te ono zbog toga može poslužiti kao poticaj svim odgojno-obrazovnim djelatnicima na djelovanje u osiguravanju povoljnog socijalnog okruženja za svakog učenika.

Zaključak

Školski uspjeh je stupanj u kojem su učenici trajno usvojili nastavnim programom propisana znanja, vještine i navike, razvili psihofizičke sposobnosti i formirali moralno spoznavanje, htijenje i djelovanje. Budući da je njegova vanjska dimenzija izražena ocjenama, on utječe na upis u srednje škole ili gimnazije te na fakultete i time, u određenoj mjeri, determinira kvalitetu budućeg života učenika te je iz tog razloga važan. Razlikuje se od učenika do učenika i na njega, osim osobnosti učenika, njegove obitelji i škole kao institucije, utječu i odnosi koje je on u školi ostvario, posebice oni ostvareni s vršnjacima unutar razrednog odjela, koji predstavlja temeljnu socijalnu zajednicu učenika. Ti se odnosi mogu provjeriti sociometrijom, istraživačkom metodom kojom se ispituju međusobni odnosi članova neke skupine, kakva je i razredni odjel, kako bi se pravovremenim djelovanjem svakom učeniku moglo osigurati što bolje okruženje za holistički razvoj, učenje, druženje i ostvarivanje svih njegovih potencijala. U razrednom odjelu najčešće se koristi sociometrijski upitnik kako bi se saznao socijalni položaj svakog učenika koji je dio tog razrednog odjela, tj. koliko je prihvaćen ili odbijen od strane suučenika. Nakon obrade podataka prikupljenih sociometrijskim upitnikom učenici se svrstavaju u jednu od pet sociometrijskih kategorija koje prikazuju njegov sociometrijski status, a to su popularan učenik, tj. “zvijezda razreda”, prosječan učenik, kontroverzan, odbačen te izoliran učenik.

Problem ovoga rada bili su upravo školski uspjeh i sociometrijski status, a njegov cilj bio je usporediti školske uspjehe učenika raspoređenih prema svom sociometrijskom statusu u tri, s naše strane osmišljene, statusne grupe: učenici sa statusom popularnosti (“zvijezde razreda”), učenici sa statusom prosječnosti i kontroverznosti (prosječni i kontroverzni) te učenici sa statusom nepopularnosti (odbačeni i izolirani). Istraživanjem je dokazano da se školski uspjeh učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom nepopularnosti te učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti i učenika sa statusom nepopularnosti razlikuje, u korist učenika sa statusom popularnosti i učenika sa statusom prosječnosti i kontroverznosti, a to ukazuje na važnost socijalnog okruženja za učenika i njegov školski uspjeh. U sljedećim bi se istraživanjima mogao povećati uzorak kako bi rezultati bili točniji i bliži generalizaciji na populaciju, mogao bi se uspoređivati školski uspjeh podskupina

koje smo uvrstili u ove tri statusne grupe kako bi se dobili precizniji i opširniji rezultati te bi se mogli uvesti parametri dob i spol učenika kako bi se istraživanje proširilo.

Literatura

1. Ahlbrand, W. P. Jr., Doyle, W. J. (1976) Classroom Grouping and Sociometric Status. *The Elementary School Journal*. 76 (8). Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/1000307?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Classroom&searchText=Grouping&searchText=and&searchText=Sociometric&searchText=Status&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DClassroom%2BGrouping%2Band%2BSociometric%2BStatus%26amp%3Bacc%3Doff%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page_scan_tab_contents [10.10.2016.]
2. Babarović, T., Burušić, I., Šakić, M. (2010) Psihosocijalne i obrazovne odrednice školskog uspjeha učenika osnovnih škola: dosezi današnjih istraživanja. *Suvremena psihologija*. 13 (2). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123704 [7.10.2016.]
3. Bedeković, V., Jurčić, M., Kolak, A. (2009) Sociometrijski status darovitog učenika i njegov položaj u društvenoj (razrednoj) eliti. U: Gojkov, Grozdanka (ur.) *Daroviti i društvena elita*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija Vršac. Dostupno na: <http://www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/Dokumenta/Izdanja/15%20Okrugli%20sto/Bedekovic,%20Jurcic,%20Kolak%20-%20-%207.pdf> [7.10.2016.]
4. Bedeniković Lež, M. (2009) Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vijesnik*. 58 (3). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=122852 [7.10.2016.]
5. Berghout Austin, A. M., Draper, D. C. (1984) The Relationship Among Peer Acceptance, Social Impact, and Academic Achievement in Middle Childhood. *American Educational Research Journal*. 21 (3). Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/1162918?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=The&searchText=Relationship&searchText=Among&searchText=Peer&searchText=Acceptance,&searchText=Social&searchText=Impact,&searchText=and&searchText=Academic&searchText=Achievement&searchText=in&searchText=Middle&searchText=Childhood&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQ>

[uery%3DThe%2BRelationship%2BAmong%2BPeer%2BAcceptance%252C%2BSocial%2BImpact%252C%2Band%2BAcademic%2BAchievement%2Bin%2BMiddle%2BChildhood%26amp%3Bprq%3DClassroom%2BGrouping%2Band%2BSociometric%2BStatus%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bacc%3Doff%26amp%3Bso%3Drel%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bhp%3D25&seq=1#page_scan_tab_contents](#) [2.11.2016.]

6. Bilić, V. (2001) *Uzroci, posljedice i prevladavanje školskog neuspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
7. Brebrić, Z. (2008) Neke komponente emocionalne inteligencije, školski uspjeh, prosocijalno i agresivno ponašanje učenika u primarnom obrazovanju. *Napredak*. 149 (3). Dostupno na http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123115 [7.10.2016.]
8. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010) Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi. *Pedagojska istraživanja*. 7 (2). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174493 [21.10.2016.]
9. Buljubašić-Kuzmanović, V., Botić, T. (2012) Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. *Život i škola*. 58 (27). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123796 [8.10.2016.]
10. Delač Horvatinčić, I., Kozarić Ciković, M. (2010) Povezanost samopoimanja, navika čitanja i školskog uspjeha učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole. *Napredak*. 151 (3-4). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=123082 [13.11.2016.]
11. DeRosier, M., Thomas, J. M. (2003) Strengthening Sociometric Prediction: Scientific Advances in the Assessment of Children's Peer Relations. *Child Development*. 75 (5). Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/3696184?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Strengthening&searchText=Sociometric&searchText=Prediction:&searchText=Scientific&searchText=Advances&searchText=in&searchText=the&searchText=Assessment&searchText=of&searchText=Children%27s&searchText=Peer&searchText=Relations&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DStre>

[nghtening%2BSociometric%2BPrediction%253A%2BScientific%2BAdvances%2Bin%2Bthe%2BAssessment%2Bof%2BChildren%25E2%2580%2599s%2BPeer%2BRelations%26amp%3Bprq%3DThe%2BRelationship%2BAmong%2BPeer%2BAcceptance%252C%2BSocial%2BImpact%252C%2Band%2BAcademic%2BAchievement%2Bin%2BMiddle%2BChildhood%26amp%3Bacc%3Doff%26amp%3Bso%3Drel%26amp%3Bhp%3D25%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bwc%3Don&seq=1#page_scan_tab_contents](#) [2.11.2016.]

12. Đurić, B. (2015) Socioekonomski status roditelja i školski uspjeh učenika. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A21/datastream/PDF/view> [23.10.2016.]
13. Jurić, V. (2004) *Metodika rada školskoga pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga
14. Klarin, M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap
15. Kolak, A. (2010) Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i školskoj hijerarhiji. *Pedagoški istraživanja*. 7 (2). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174463 [7.10.2016.]
16. Kranželić Tavra, V., Bašić, J. (2005) Školski neuspjeh i napuštanje škole. *Dijete i društvo*. 7 (1), str. 15-28.
17. Krnjajić, S. (1981) *Sociometrijski status učenika*. Beograd: Prosveta
18. Koludrović, M., Radnić, I. (2013) Doprinos nekih osobnih i socijalnih čimbenika u objašnjenju školskog uspjeha u ranoj adolescenciji. *Pedagoški istraživanja*. 10 (1). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=186887 [4.11.2016.]
19. Košir, K., Sočan, G., Pečjak, S. (2007) The role of interpersonal relationship with peers and with teachers in students' academic achievement. *Review of Psychology*. 14 (1). Dostupno na: <http://mjesece.ffzg.hr/revija.psi/vol%2014%20no%201%202007/kosir.pdf> [4.11.2016.]
20. Lubbers, M. J., Van Der Werf, M. P. C., Snijders, T. A. B., Creemers, B. P. M., Kuyper, H. (2006) The impact of peer relations on academic progress in junior high. *Journal of School Psychology*. 44. Dostupno na:

<http://www.rug.nl/research/portal/files/6702101/63-LubbersMJ-Impact-2006.pdf>

[2.11.2016.]

21. Macuka, I., Burić, I. (2015) Školski uspjeh mlađih adolescenata: važnost uloge osobnih i obiteljskih čimbenika. *Društvena istraživanja*. 24 (4). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=226007
[7.10.2016.]
22. Mikas, D. (2012) Utjecaj emocionalnih i ponašajnih problema na školski uspjeh učenika. *Pedagogijska istraživanja*. 9 (1-2). Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/search/?q=Utjecaj+emocionalnih+i+pona%C5%A1ajnih+problema+na+%C5%A1kolski+uspjeh+u%C4%8Denika> [9.10.2016.]
23. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011) *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
[7.12.2016.]
24. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2008) *Državni pedagoški standardi*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
25. Moreno, J. L. (1962) *Osnovi sociometrije*. Beograd: Savremena škola
26. Oblačić, I., Velki, T., Cakić, L. (2015) Odnos samopoštovanja i socijalnog statusa kod učenika nižih razreda osnovne škole. *Školski vjesnik*. 64 (1). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=212236
[9.11.2016.]
27. Rečić, M. (2003) *Obitelj i školski uspjeh učenika*. Đakovo: Tempo d.o.o.
28. Resman, M. (2000) *Savjetodavni rad u vrtiću i školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor
29. Sremić, I., Rijavec, M. (2010) Povezanost percepcije majčinog i očevog roditeljskog ponašanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole. *Odgovjne znanosti*. 12 (2). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=101921
30. Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. (2003) *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-VERN'
31. Vulić-Prtproć, A. (1992) Ispitivanje povezanosti anksioznosti, uspjeha u školi i sociometrijskog statusa učenika osnovne škole. *Primjenjena psihologija*. 13 (1-4).

- Dostupno na: http://www.unizd.hr/Portals/12/Nastavnici/Anita%20Vuli%C4%87-Prtori%C4%87/Znanstveni%20radovi/118.%20Ispitna%20anx._optimized.pdf
32. Wentzel, K. R., Asher, S. R. (1995) The Academic Lives of Neglected, Rejected, Popular, and Controversial Children. *Child Development*. 66 (3). Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/1131948?seq=1#page_scan_tab_contents [24.10.2016.]
33. Wentzel, K. R., Caldwell, K. (1997) Friendship, Peer Acceptance, and Group Membership: Relations to Academic Achievement in Middle School. *Child Development*. 68 (6). Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/1132301?seq=1#page_scan_tab_contents [5.11.2016.]
34. Zitzmann, N. A. (2005) *Peer Relations and Academic Achievement in Early Elementary School*. Magistarski rad. Louisiana: Louisiana State University. Dostupno na: http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-07142005-163536/unrestricted/Zitzmann_thesis.pdf [7.12.2016.]
35. Zloković, J. (1998) *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*. Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka

Prilozi

Prilog 1

- UPITNIK ZA UČENIKE -

IME I PREZIME _____

RAZRED _____

ŠKOLA _____

DATUM _____

Dragi učenici,

ispred vas je upitnik koji sadrži dva pitanja. Na postavljena pitanja ćete odgovoriti tako da na crte ponuđene ispod pitanja napišete imena i prezimena 3 učenika ili učenica iz vašeg razreda. Ovaj je upitnik anonimn, što znači da učenici vašeg razreda neće znati koje ste odgovore napisali.

Hvala puno na suradnji!

1. S KIME BI IZ SVOG RAZREDA NAJVIŠE VOLIO/VOLJELA SJEDITI U KLUPI?

1. _____

2. _____

3. _____

2. S KIME IZ SVOG RAZREDA UOPĆE NE BI ŽELIO/ŽELJELA SJEDITI U KLUPI?

1. _____

2. _____

3. _____